

Білекті бірді жығады - білімді мыңды жығады

БІЛІМ КІЛТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

1 МАУСЫМ

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
БАЛАЛАРДЫ ҚОРҒАУ КҮНІ**





Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс», «Евразия Пресс», «Эврика почта» және Post.kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз:

050036, Алматы қаласы, Мамыр-2, 13-7.





БІЛІМ КІПТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

№ 6 (204), 2025

Маусым

Июнь

2011 жылдан бастап ай сайын шығады — С 2011 года выходит ежемесячно

Журнал 2006 жылдың қантар-ақпан айынан бастап
қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.

Журнал издаётся с января-февраля 2006

года на казахском и русском языках

**(Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал)**

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

К. Идрисова

Оқушының сөйлеу тілі мен логикалық ойлау қабілеттілігін арттыру.....3

Б. Сүйінкина

Жазуда жиі жіберілетін қате туралы4

Е. Алибеков

Физика пәні бойынша графикалық тапсырмалар9

А. Ешимбаева

Формативті бағалауды қолдану арқылы 7-сыныпта география
сабағында саралап оқытуды жүзеге асыру.....13

А. Жарасбекова, Н. Рахымбаев, Н. Макашева

Халықаралық брендтер мен халықаралық сауда белгілері.....14

Е. Чуikliна, А. Жармухамбетова

Формирование функциональной грамотности на уроках русского
и казахского языков в условиях двуязычной среды18

М. Қапар

Физика в TikTok: анализ эффективности использования
социальной сети в образовательном процессе.....22

Т. Альжанов, А. Кусаинов, А. Закерьянова,

Д. Аубакиров, А. Валиев

Методика развития силы рук на уроках физической культуры
посредством комплекса силовых упражнений25

Н. Есенғазы

Кекілік азайса, кеңе көбейеді28

А. Есетов, И. Жоламан

Площадь круга и его частей29

А. Сыздыкова, Н. Мендыбаев, Е. Саткенов, Ж. Исалин

Как использование рабочей тетради способствует повышению качества знаний
по физике в 7 классе32

А. Джуаспаева

Труд всё побеждает. Еңбек бәрін де жеңбек.....36

Г. Бейсембаева

А ну-ка мальчики!.....39

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

**БІЛІМ КІПТІ -
КЛЮЧ ЗНАНИЙ**
журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс
және ақпарат министрлігінде
қайта тіркеліп, №10965-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
18.06.2025 ж.
Сандық басылым.
Тапсырысы: 322.
Басылым индексі: 75488

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел:
8 777 303 37 67.
Эл. пошта:
pedagog-ltd@mail.ru

Журнал «Rado Print»
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат Раймқұлова

Редакциялық алқа: Редакционная коллегия:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп ғылым академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім академиясының вице-президенті.

А. Миразова — ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек ері.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде сақтаңыз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс арқылы, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны на компьютере и сохранены в формате программы Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте электронной почтой (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Учредитель:

ООО «Педагог LTD»

Главный редактор: Г. КУСТАНОВА
Журнал перерегистрирован в Министерстве
связи и информации РК. Свидетельство
№10965-Ж от 20.05.2010 г. Астана.

Подписано в печать 18.06.2025 г.

Печать цифровая.

Заказ 322.

Подписной индекс: 75488

Адрес редакции:

050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

Моб.т.: 8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

«Rado Print».

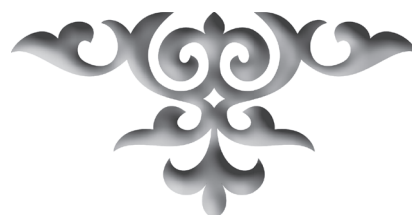
Адрес: г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А



Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.





Оқушының сөйлеу тілі мен логикалық ойлау қабілеттілігін арттыру

*Өткірдің жүзі,
Кестенің бізі,
Өрнегін сендей сала алмас, - деп ұлы
Абай атамыз таңырқап тағзым еткен де
осы қасиетті ана тіліміз.*

Мемлекеттік тілдің дамуымен болашақта өсіп-өркендеуі тікелей мектепте берілетін білімге байланысты. Сондықтан да жас ұрпаққа ана тілінің қыр-сырын үйрететін ұстаздардың жүгі ауыр. Ал орыс мектептеріндегі қазақ тілінен дәріс беретін мұғалімдердің орны ерекше.

Мемлекеттік тілді оқытудағы мақсат — қазақ тілін қарым-қатынас құралы ретінде меңгертумен шектелмеуге тиіс, ол арқылы халқымыздың игі болмысын, өзіндік табиғатын, салт-дәстүрін де қоса дамыту болып табылады.

Орыс мектебінде оқитын балаларға қазақ тілін үйретудің түпкі мақсаты — өз ойын қазақ тілінде айта білуге, басқаның қазақ тілінде ұғып, сол тілде ауызша, жазбаша түрде жауап қайтара білуге қазақ тілін білу арқылы сол халықтың мәдениетін, әдет-ғұрпы мен әдебиетін түсіне білуге үйрету.

Өзге ұлт өкілдеріне қазақ тілін үйретудегі алғашқы баспалдақ — қазақ тіліне тән 9 дыбысты айтқызып, үйрету. Ол дыбыстардың айтылу ерекшелігі мен дыбысталуын теория мен практикалық жолмен түсіндіру. Қазақ тіліне тән дыбыстары бар сөздерді хормен және жеке-жеке айтқызу керек. Дыбыс таза болу үшін орыс тілінде сөйлейтін басқа ұлт балаларымен жеке жұмыс жүргізіп, сөйлеу дағдысын қалыптастыру. Оңайдан қиынға, жайдан күрделі жұмыстарға

өту жолдарымен деңгейлік тапсырмалар беріп, жұмыс жүргізуде баланың сөздік қорын молайтып, сауатты сөйлеуге дағдыландырады.

Өз іс тәжірибемде оқушының ауызекі сөйлеу тіліне үйрету барысында өтілген дыбыстарға байланысты сөз тауып, оның аудармасын айта отырып, сөзден сөз тіркесін, сөз тіркесінен сөйлем құратып, қазақ тілінен орыс тіліне аудартамын. Сөйлем құрай отырып, оның мағынасын, құрылымын түсіне отырып,

оқушының сөйлеу тілі мен логикалық ойлау қабілеттілігі арта түседі. Логикалық ойлау қабілеті мен сөйлеу дағдысын арттыру үшін тапсырмалармен жұмыс жүргіземін. Сөйлем, әңгіме құрай отырып, өз ойларынан өлең шумақтарын да қызыға құрастырады.

Ол үшін мен, біріншіден, қазақ тіліндегі сөз таптарымен байланыстырамын, екіншіден, практикалық жолмен бірге оқушылардың есте сақтау қабілеттіліктерін арттырамын.

Мысалы: Зат есім+етістік+зат есім,

Зат есім+зат есім+етістік,

Сын есім+сын есім+зат есім,

Зат есім+етістік+есімдік+зат есім.

Осы берілген сөз таптарына байланысты оқушылар өлең шумағын құрастырады.

Өлең шумақтың тақырыбын да сөз табымен белгілеймін.



Сыныпта берілген тапсырмаға қызыға отырып, үй тапсырмасына да өз бетінше сөз таптарын құрастыра отырып, логикалық ойлау қабілеттілігін дамытады. Қазақ тіліне деген қызығушылығы арта түседі.

Біз Тәуелсіз Қазақстан Республикасының болашақ ұрпақтарын дайындап жа-

тырмыз. Біздің міндет — сауатты да саналы болашақ ұрпақ қалдыру.

**Кеңескүл Бисенбайқызы ИДРИСОВА,
№267 орта мектептің орыс
сыныптарындағы қазақ тілі
мен әдебиеті пәні мұғалімі.
Қызылорда қаласы.**



Жазуда жиі жіберілетін қате туралы

Мемлекет басшысы Қ. Тоқаев: «Мемлекеттік тілдің мәселесі өте маңызды. Тіл — ұлттың тұғыры, ұрпақтың ғұмыры. Қазақ тілі қазақты әлемге таныта алады. Халықтың тілі — халықтың төлқұжаты. Мұны әрдайым есте ұстау керек. Біле білсек, ұлттық қауіпсіздік тілімізді қадірлеуден басталады», - деген болатын.

Ал, тілді қадірлеудің бір ұшы сауатты жазумен байланысты екенін жадымызда ұстап, қатесіз жазуға ұмтылғанымыз жөн. Білім негізі бастауышта қалыптасады десек, мұғалім алдындағы шәкіртін әу бастан сауатты жазуға баулуы тиіс. Себебі сауаттылығы кемшін, грамматикалық дағды қалыптаспаған оқушының қателікке ұрынатыны белгілі.

Тіл маманы болғандықтан, жазу барысында жиі жіберілетін қателердің типіне (бұл жерде *тип* — үйлес келетін құбылыстар мен заттар тобы) ден қойып, олардың болу себептері мен алдын алуға мән береміз. Неге десеніз, тілді оқытудағы түпкі мақсаттың бірі — сауатты жазуға баулу. Осы орайда білім алушылардың бірқатары тұрмақ, түрлі мамандық иелері жіберетін, сондай-ақ баспасөз беттерінде ұшырасатын қателердің дені тілдегі омонимдес тұлғаларға қатысты екенін, сөз ауаны да осы тақырып төңі-

регінде өрбитінін алдын ала айта кетелік.

Иә, мойындау керек, бүгінгі таңда қазақстандық білім беру жүйесінде оқыту үдерісінің практикалық жағына, білім алушының функциялық сауаттылығын дамытуға жеткілікті көңіл бөлінбейді, Сауатсыздық қазақ тілінде жиі жіберілетін қателерді ескермеуден, олардың алдын алуға мән бермеуден туындайды. Өкініштісі, қазақ тілінде жиі жіберілетін қателермен жұмысқа қатысты еңбектер жоқ. Әрине, «Сөзтүзер» (қате қолданыстар сөздігі) деген кітап (Астана, 2022) жарық көргендігі туралы көзі қарақты оқырман хабардар болар. Сөздікте тілдегі қате қолданыстар жинақталып, берілген. Еңбектің құндылығы, оның тілді тұтынушыларға қажеттігі даусыз. Ал осынау мақаламызда біз жазуда ең жиі жіберілетін қателердің бастысына тоқталмақшымыз.

Жиі жіберілетін қателерге қатысты еңбектенуде өзге тіл мамандары өнеге боларлықтай. Айталық, көрнекті ғалым, тіл маманы Д.Э. Розенталь орыс тілінде жиі ұшырасатын қателердің алдын алу бағытында зерттеулер жүргізіп, қазіргі орыс тілінің емлесіне қатысты еңбектер жазып қалдырған екен. Бір ғана мысал келтірелік. Лингвист ғалым **согласно**,



вопреки септеуліктерімен (предлоги) қолданылатын зат есімдердің барыс септікте жазылуы қажеттігін атап көрсетіп, алайда көпшілік **согласно приказа, вопреки трудностей** деп ілік септік (родительный падеж) тұлғасында қолданып, қателесетінін жазады. Дұрысы: **согласно приказу, вопреки трудностям**, яғни зат есімдер барыс септік тұлғасында жазылуы керек.

Жоғарыда айтып өткеніміздей, ана тілімізде жіберілетін қателердің басымы тілдегі омонимдес құбылыстарға, яғни бірдей жазылып, бірдей дыбыстالاتын тілдік бірліктерге қатысты болып келеді. Мысалы, жазу барысында «мен» немесе «да» деген тілдік бірліктің не шылау, не жалғау екендігін ажырата алмаудан қателесу я болмаса сөзді құрамына қарай талдау кезінде «-ды» қосымшасын тек жіктік жалғау деп тану оқушы білімінің таяздығын көрсетеді. Ғалым К. Аханов грамматикалық единицаларға морфема мен сөзді, сөз тіркесі мен сөйлемді жатқызады. Тілде омонимдес морфемалар (оның ішінде қосымшалар) ғана емес, бірдей дыбыстالاتын қосымша морфема мен жеке сөздер де ұшырасады (салыстырыңыз: *Түнгі клубқа барма. Жаңа газет бар ма?*). Жазғанда, осы тұрғыдан да қате жіберетіндер баршылық.

Омонимдес болып табылатын тілдік бірліктер қатарына түрлі жұрнақтар, жалғаулар, сондай-ақ кейбір шылау сөздер жатады. Олар түрлі сыныптарда түрлі тақырып аясында, өзара байланыссыз қарастырылатындықтан, әрине, оқушылардың бұл тұрғыдағы білімі де мардымсыз болатыны түсінікті. Мұның соңы жазуда қателікке ұрындырады. Және, өкінішке қарай, қатенің бұл түрі орнығып алған сыңайлы.

Бұған дәлел ретінде орталық мерзімді басылымдардан бірер мысал келтірейік:

«Жастар арасында онсызда жүйке дерті жылдан жылға көбейіп бара жатқаны белгілі» (Әбдісабыр Өмешұлы. Шет тілі он екі жастан оқытылуы тиіс. «Ана тілі» газетінен, №41, 2012 жыл) немесе *«Сол аққан термен, төгілген қанның есесі ғой, бұл тәуелсіздік. Соны көздің қарашығындай сақтау керек»* (Сейсен Әмірбекұлы. Төбеңнен қарауыл қарап тұрған ешкім жоқ. «Айқын» газетінен, 25 қаңтар 2013 жыл). Тіпті, берінде жарияланған мына бір мақалада да қате кеткенін аңғардық: *«Қасым хан бабамызда өз аталары Жошы хан, Орыс хан, Барақ хан билеген таққа қол созды»* (Гүлмира Бағытқызы. Әлем назарына іліккен Сарайшық. «Егемен Қазақстан» газетінен, 18 қазан 2023 жыл). Бұл мысалдардағы қою әріптермен белгіленген морфемалар бөлек жазылуы тиіс, себебі олар — сөздің бөлшегі, яғни жалғаулар емес, шылаулар. Екінші мысалдағы үтірлер де жөнсіз қойылған, ол сөйлем былайша жазылуы тиіс: *Сол аққан тер мен төгілген қанның есесі ғой бұл тәуелсіздік*. Сөйлемдегі сөздердің орналасу тәртібін сақтар болсақ, былайша айтылады: *Бұл тәуелсіздік сол аққан тер мен төгілген қанның есесі ғой*. Бұл сөйлемде **мен** жалғаулығы **тер** және **қан** деген бірыңғай мүшелерді байланыстырып тұр.

Оқушылар омоним сөздер туралы білгенімен, олардың бірдей дыбыстالاتын өзге тілдік бірліктер туралы түсінігі шамалы. Кезінде белгілі тіл маманы, ғалым К. Аханов былай деп жазған: «Омонимия, полисемия, синонимия және антонимия құбылыстары тіл білімінде көбіне-көп лексикалық бірлік — сөздерге тән құбылыс ретінде саналып, осыған орай, олар әдетте лексикология саласында қаралып келді. Тіл деректері аталған құбылыстардың сөздерге ғана емес, сонымен бірге аффикстік морфемаларға да тән құбылыс екендігін көрсетеді».



Омоним морфемаларға ден қою тілдік бірнеше мәселені қатар меңгеру мүмкіндігін туғызады. Оқушылар, біріншіден, сөйлемдегі сөздердің байланысын, байланысу түрлерін, екіншіден, сөздердің морфологиялық құрылымын, үшіншіден, қосымша түрлерін және т.б. тіл заңдылықтарын танып біледі, дұрыс талдап, қолдануды үйренеді, нәтижесінде сауатты жазуға дағдыланады. Жазба жұмыстарын орындау барысында, оның ішінде диктант, мазмұндама жазғанда оқушылар жиі жіберетін қатенің бірі **да** жалғаулығы мен — **да** жалғауына байланысты болатынына көзіміз жетті. Сондықтан қателердің бұл түрін зерделеп, олардың алдын алу жолдарын қарастыруды көздедік. Осы орайда оқушыны жиі шатыстыратын тілдік бірліктер, яғни «-да» (-де, -та/-те) жалғауы мен «да» (де, та/те) шылауы төңірегінде қысқаша түсініктеме беріп өтелік. Неге нақ осы тілдік бірліктер туралы? Себебі көпшілік оларды бірге жазатын сөзден бөлек, ал бөлек тұруы тиіс тұста бірге жазып қояды. Бірі — сөздің құрамдас бөлігі, яғни жалғау болса, екіншісі — шылау.

Жалғаулық шылаудың нақты біртүрі, ол жеке сөз, сондықтан бөлек жазылады, ал —**да** жатыс септіктің жалғауы, яғни сөздің бөлшегі, морфема деп қанша ұғындырғанмен, оқушы бұларды ажырату дағдысына ие болмаса, күтілетін нәтижеге жету мүмкін емес. Мұндай қателердің себебін әріден іздестіруіміз керек. Гәп — дыбыстық құрамы бірдей сөз бен қосымша морфеманы ажырата алмауда, олар жөніндегі теориялық білімнің тиянақсыздығында, практикалық дағды қалыптаспауында жатыр. Ал шала білім ешқашанда дұрыс дағды қалыптастыра алмайды.

Тіл заңдылықтарына, тілдік фактілердің қыр-сырына, «табиғатына» терең

үңілмейінше, сауаттылыққа қол жеткізу мүмкін емес. Ал сауаттылық — дұрыс сөйлеу, жазудың нақты көрінісі, дәлелді көрсеткіші.

Демек, жоғарыда аталған дыбыстық құрамы, дыбысталуы ұқсас тілдік бөлшектердің әрқайсысын өз атауымен атап, өз қызметін өзіне атқарту үшін, оқушыларға мыналарды ұғындыруымыз керек.

Да/де, та/те бірліктері туралы

Аталмыш тілдік тұлғалар көмекші сөздерге, оның ішінде шылаулар қатарына жатады. Атқаратын қызметі сөз бен сөзді, сөйлем мен сөйлемді жалғау, байланыстыру функциясына қатысты болғандықтан, жалғаулық шылау немесе тек қана жалғаулық атауына ие болған. Нақтылап айтсақ, бұл жалғаулықтар, біріншіден, сөйлемнің бірыңғай мүшелерін байланыстырады. Мысалы, *Мен кітапты шкафтан алдым да, Сәулеге ұсындым.* Бұл сөйлемде **«да»** жалғаулығы *алдым, ұсындым* деген бірыңғай баяндауыштарды байланыстырып тұр. Сонымен қатар, **«да»** жалғаулығы сөйлемдегі ой екпіні түсіп тұрған сөзге ерекше мән беру үшін де қолданылуы мүмкін. *Бір кезде біз де бастық болғанбыз (Қ. Жұм.).* Бұл мысалдағы **«да»** жалғаулығы орыс тіліндегі **«и, тоже»** сөздерімен сәйкес келеді.

Кейде жалғаулықтар әрбір бірыңғай мүшеден кейін қайталанып отыруы да мүмкін. Мысалы: *Бір сәт үзіліс істеліп, ақын да, үйдегі үлкендер де сыртқа шықты.* Мұндағы **да** жалғаулығы *ақын, үлкендер* деген бірыңғай бастауыштардың әрқайсысымен қайталанып, үндестік заңының әсерімен түрленіп қолданылған. Яғни, шылаудың да, жалғаудың да бастапқы дыбысы өзінен бұрынғы дыбыспен үндесе түрленеді.

«Қайталанып қолданылған **да** жалғаулығы екі компонентті құрмаластыру қыз-



метін атқарумен бірге, тіркесіп айтылған сөзінің мәнін арттыру, оған ой екпінін түсіре, күшейте, өзгеден ерекше бөле айту үшін де қолданылады». *Да* жалғаулығы үндестік заңына сәйкес *де, та, те* болып түрленіп айтылатыны сабақ үстінде оқушылардың көзі жеткен жаңалық болса, құба-құп. Себебі бүгінде тиімді саналатын дамыта оқытудың басты шарттарының бірі – өтіліп отырған материалдың беймәлім қырларын оқушылардың өздеріне тапқызу, тақырыпқа байланысты сабақта жаңалық ашқызу. Ынтамен, саналы, өздігінен қабылданған білімнің тиянақты, нәтижелі болары сөзсіз. *Да* жалғаулығы сөйлемнің бірыңғай мүшелерін байланыстыратынына оқушылардың көзі жеткеннен кейін, мына тәріздес құрамалас сөйлемді қарастырамыз. *Мағаш пен Кәкітай осы тұста бөгеліп қалды да, Әбіш ілгері басты (М.Ә).* Бұл сөйлемді талдау нәтижесінде оқушылар *да* жалғаулығы салалас құрамалас сөйлем компоненттерін байланыстыратынын байқайды. Алғашқысында *да* жалғаулығы салалас құрамалас сөйлем құрамындағы екі жай сөйлем арасында қолданылса, кейінгісінде әр компонент сайын қайталанып келген. Бұл тұрғыда оқушылардың назарын мынаған аударған жөн: бірыңғай мүшелерді байланыстырушы жалғаулық тіркесіп айтылған сөздің мәнін арттыру, оған ой екпінін түсіре, күшейте, өзгеден ерекше бөле айту үшін қолданылса, *да* жалғаулығы арқылы құрамаласқан компоненттер бір мезгілде болған іс-әрекет, көңіл-күйді білдіреді. Сондай-ақ *-да* қосымшасы мезгіл бағыныңқы құрамалас сөйлемнің бағыныңқы сыңарының есімшеден болған баяндауышында жиі қолданылады: *Керекуде Құнанбай үш-төрт күн аял қылғанда, шапыраш Майыр қуып жетті (М. Әуезов).*

Қорыта айтқанда, *да* жалғаулығы, біріншіден, сөйлемнің бірыңғай мүшелерін байланыстырса, екіншіден, құрамаластың құрамындағы жай сөйлемдерді жалғастырады.

Жатыс септіктің –да (-де, -та, -те, -нда, -нде) жалғауы туралы

Бұл қосымшаларды берік меңгеру үшін, жатыс септік туралы толық мәлімет берілу керек. Орыс тілінде жатыс септікпен сәйкес келетін септік жоқ. Сондықтан жатыс септік тұлғасындағы сөздер орыс тіліне түрліше аударылады. Мысалы: *менде бар* деген тіркестегі *менде* сөзі – *у меня (род.п.)*, *қалада тұрады* дегендегі *қалада* – *в городе (предл.п.)*, *Сәуле он үште* десек, *он үште* – *тринадцать (и.п.)*, т.б. болып әртүрлі тұлғада қолданылады. *Жатыс септік* орыс тілінде *местный падеж* делінеді. Себебі бұл тұлғадағы сөздер заттың, жан иесінің кімде және қайда екендігін көрсетеді. Мысалы: *Кітап (қайда?) үстелде жатыр*. Сонымен қатар жатыс септіктегі сөздер іс-әрекеттің уақытын (*Қыста* күн суытады), адамның жасын (*Бақыт жиырмада*) білдіреді. Жатыс септіктің жалғаулары үндестік заңына сәйкес, түрленіп жалғанады: *кітапта, дәптерде, үйінде* (3-жақта тәуелденген сөзден кейін *-нда/-нде* болып жазылады).

Бұл қосымшаны онымен тұлғалас шылаудан ажырату үшін, оқушының жатыс септік туралы жан-жақты түсінігі болу керек. Тағы да қайталап айтар болсақ, жатыс септіктегі сөз заттың кімде екенін немесе іс-әрекеттің орнын, мекенін, уақытын білдіреді. Мысалы: *Кітап (кімде?) Абайда*. Төлеген (*қайда?*) *колледжде* оқиды. *Жазда (қашан?)* күн ысиды. Жатыс септіктің синтаксистік қызметі – пысықтауыш, толықтауыш. Орыс тіліне «местный падеж» деп аударылады. Орыс тілінің роди-



тельный, предложный деп аталатын септіктеріне сәйкес келеді.

Жатыс септік, оның жалғауы туралы осындай мәліметтерден соң ең басты мәселе — жалғауды жалғаулықтан қалай ажырату керектігі — қойылады. Себебі жоғарыда айтып өткеніміздей, көптеген оқушылар аталған тілдік тұлғаларды бірге немесе бөлек жазу тұрғысында жаңылысады. Сондықтан бұл жөнінде алдымен оқушыларды ойландырып, пікірін біліп алған жөн. Оқушылар жасаған пайымдаулардың ішінен дұрысын мақұлдай отырып, оқытушы былайша тұжырымдайды: сөйлемдегі жалғаулықты түсіріп айтуға болады, бұдан сөздердің арасындағы байланыс үзілмейді. Ал жалғаусыз сөздердің арасындағы байланыс жоғалып, ойды ұғынықты жеткізуге кедергі жасалады.

Бұдан өзге тілдегі омонимдес бірліктер қатарына *-ды(-ді, -ты/-ті), -сыз/сіз* және басқа да қосымшалар жатады. Бұлардың жалғау яки жұрнақ екенін ажырату үшін де мұғалім мен оқушының жүйелі, тиянақты жұмысы қажет. Мысалы, *барады, барды, ақылды бала, ақылды тыңда, ертең келесіз, қатесіз мәтін* сөздері мен сөз тіркестеріндегі ұқсас қосымшалардың қайсысы жалғау, қайсысы жұрнақ екенін шапшаң ажырату көтеріліп отырған мәселеге бейжай қарамайтын, тілге жанашыр, білімі тиянақты адамның қолынан келетіні хақ.

Иә, жастарымыздың білімді де білікті, бәсекеге қабілетті болып жетілуінде сауаттылық деңгейінің де шешуші рөл атқаратыны анық. Жазуда жиі жіберілетін қате түрлерін саралай отырып, олардың алдын алу жұмысын қолға алып, оқу-әдістемелік құрал әзірлеп қойғанымды да айтып өтсем, артық болмас. Ми-

нистрлік тарапынан мақұлданған (2017 жылы) осынау оқу-әдістемелік құралды бастапқыда «Омоним қосымшалар» деп атап едім, енді оны «Қатемен жұмыс» деп өзгертуді жөн деп шештім, себебі бұл еңбекті жазудағы басты мақсатымыз жиі жіберілетін қателердің алдын алу, осы орайда атқарылатын жұмыс түрлерін нақтылау еді. Кітапты қайтадан қолға алып, толықтырып, ретке келтіріп қойған жайымыз бар. Аталмыш құралға омоним бірліктер туралы теориялық материал, түрлі тапсырмалар мен жаттығулар, тест сұрақтары, танымдық әрі тәрбиелік мәні мол мәтіндер енгізілді. Енді баспаға ұсыну ғана қалды. Оқушы үшін де, оқытушы үшін де қажетті көмекші құрал деп санаймыз. Жазуда жиі жіберілетін қателердің алдын алу үшін, осы мақсатта жүйелі жұмыс жүргізілуі керек.

Сауаттылық — адамның білім,білігінің, бәсекеге қабілеттілігінің көрсеткіші. Көпшілікке тән қатенің алдын алу — өзекті мәселе. Осы орайда білім ордаларында «Сауатты жазу» үйірмесінің жүргізілмейтініне қайран қаласың. Қатемен жұмыстың нәтижелі болуы алдымен мұғалімнің кәсіби әлеуетіне, әдістемелік шеберлігіне, сондай-ақ білім алушының сезімталдығына, ынта-ықыласына, білімді түсініп қабылдауына байланысты. Олай болса, қатесіз жазуға мұғалім де, шәкірт те мүдделі болуы тиіс.

Биалаш СҮЙІНКИНА,
ҚР Білім беру ісінің үздігі,
ҚР Білім беру саласының
құрметті қызметкері,
«Ы. Алтынсарин», «Үздік педагог»
төсбелгілерінің иегері.
Қостанай қаласы.



Физика пәні бойынша графикалық тапсырмалар

Графикалық тапсырмалар физиканы оқытуда ерекше орын алады. Олар жай ғана иллюстрациялық материал емес, физикалық құбылыстарды түсінуге, талдауға және есептерді шешуге арналған қуатты құрал болып табылады. Олар оқушыларға абстрактілі физикалық ұғымдарды көрнекі түрде көруге, сонымен қатар сыни ойлау және талдау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Физикада қолданылатын графиктер мен диаграммалардың түрлері

Физикада әр түрлі графиктер мен диаграммалар қолданылады, олардың әрқайсысы визуалдау және талдаудың белгілі бір мақсаттарына қызмет етеді:

Қозғалыс графиктері (Кинематика): Бұл оқушылар физиканы оқытудың басында танысатын ең кең көп таралған және негізгі графиктер.

Координатаның уақытқа тәуелділік графиктері ($x(t)$): Дененің кеңістіктегі орнын уақыт өткен сайын бақылауға мүмкіндік береді. Графикке жанаманың еңісі лездік жылдамдықты береді.

Жылдамдықтың уақытқа тәуелділік графиктері ($v(t)$): Дененің жылдамдығының өзгеруін көрсетеді. Графиктің еңісі үдеуді, ал графиктің астындағы аудан орын ауыстыруды береді.

Үдеудің уақытқа тәуелділік графиктері ($a(t)$): Дененің үдеуінің қалай өзгеретінін көрсетеді.

Мысал: Біркелкі үдемелі қозғалыс үшін $x(t)$, $v(t)$, $a(t)$ графиктерді талдау оқушыларға бұл шамалардың қалай өзгеретінін көріп қана қоймай, олардың арасындағы өзара байланысты түсінуге мүмкіндік береді.

Динамикалық процестердің графиктері (Динамика):

Күштің уақытқа немесе координатаға тәуелділік графиктері: Импульсті, жұмысты және қуатты талдау үшін қолданылады.

Потенциалдық энергияның координатаға тәуелділік графиктері: Тұрақты және тұрақсыз тепе-теңдікті, қозғалыстағы бұрылу нүктелерін талдауға мүмкіндік береді.

Электр тізбектерінің графиктері (Электр және магнетизм):

Вольт-амперлік сипаттамалар ($U(I)$): Әртүрлі тізбек элементтері (резисторлар, диодтар, шамдар) үшін кернеудің ток күшіне тәуелділік графиктері. Резистор үшін еңіс кедергіні береді.

Зарядтың уақытқа тәуелділік графиктері ($q(t)$) немесе тоқтың уақытқа тәуелділік графиктері ($I(t)$) конденсаторды зарядтау/разрядтау кезінде: RC-тізбектердегі өтпелі процестерді көрсетеді.

Магнит ағынының уақытқа тәуелділік графиктері: Электромагниттік индукцияны оқып үйрену кезінде қолданылады.

Термодинамикалық диаграммалар (Молекулалық физика және термодинамика):

PV-диаграммалар (қысымның көлемге тәуелділігі): Термодинамикалық процестерді (изобаралық, изохоралық, изотермиялық, адиабаттық) бейнелейді. Мұндай диаграммадағы қисық астындағы аудан газдың жұмысын көрсетеді.

TS-диаграммалар (температураның энтропияға тәуелділігі): Жылу машиналары мен тоңазытқыш қондырғыларды талдау үшін қолданылады. Мұндай диаграммадағы қисық астындағы аудан жылу мөлшерін көрсетеді.



Мысал: PV-диаграммадағы Карно циклі изотермиялық және адиабаттық процестердің реттілігін айқын көрсетеді, бұл жылу машинаның ПӘК-ін есептеуге мүмкіндік береді.

Толқындық процестердің графиктері:

Орта бөлшектерінің уақытқа немесе координатаға ығысу графиктері: Көлденең және бойлық толқындарды сипаттау, амплитуданы, толқын ұзындығын, периоды және жиілігін анықтау үшін қолданылады.

Ядролық физика және оптика графиктер:

Радиоактивті ыдырау кезіндегі ядролар санының уақытқа тәуелділік графиктері: Ыдыраудың экспоненциалды сипатын және жартылай ыдырау кезеңі ұғымын көрсетеді.

Сәулелену немесе жұтылу спектрлері:

Заттардың құрамын талдау үшін қолданылатын сәулелену/жұтылу қарқындылығының толқын ұзындығына немесе жиілігіне тәуелділік графиктері.

Графикалық тапсырмалар физикалық құбылыстар мен деректерді визуалдуға арналған қуатты құрал болып табылады

Графиктер мәтін мен формулаларды толықтырып қана қоймайды; олар физикалық білім беруде таптырмас құрал ететін ерекше артықшылықтарды ұсынады:

Көрнекілік және интуитивті түсінік:

Күрделі, абстрактілі құбылыстар мен тәуелділіктер графикалық түрде ұсынылғанда интуитивті түрде түсінікті болады. Оқушылар жылдамдықты графиктің еңісі, жұмысты аудан, қысымның өзгеруін ординаттың өзгеруі ретінде «көре» алады. Бұл материалды тереңірек және берік есте сақтауға ықпал етеді.

Зандылықтар мен тенденцияларды анықтау:

Графиктер шамалар арасындағы функционалды тәуелділіктерді (тікелей пропорционалдылық, кері пропорционалдылық, квадраттық тәуелділік, экспоненциалды өсу/төмендеу) тез

анықтауға мүмкіндік береді. Қисықтың формасын бақылай отырып, оқушылар физикалық процестің сипаты туралы гипотезалар жасай алады.

Сандық және сапалық талдау: Графиктер физикалық процестің сапалық (қисық формасы, тәуелділік сипаты) және сандық (нақты мәндер, есептеулер) сипаттамасын біріктіреді. Бұл бір мезгілде интуитивті және қатаң логикалық ойлауды дамытуға мүмкіндік береді.

Салыстыру: Бір графикке бірнеше процестерді немесе күйлерді көрсетуге болады, бұл оларды салыстыруды және айырмашылықтарды немесе ұқсастықтарды анықтауды жеңілдетеді. Мысалы, екі дененің қозғалыс графиктерін салыстыру.

Кеңістіктік және абстрактілі ойлауды дамыту: Графиктермен жұмыс екі өлшемді кескіннен процестің үш өлшемді көрсетілуіне, сондай-ақ нақты деректерден абстрактілі физикалық заңдарға көшу қабілетін талап етеді.

Модельдеу және болжау: Графиктер негізінде оқушылар физикалық құбылыстардың модельдерін құра алады және шарттар өзгерген кезде болашақ күйлерді немесе нәтижелерді болжау үшін деректерді экстраполяциялай алады.

Теорияның экспериментпен байланысы: Графиктер физикалық эксперименттердің нәтижелерін ұсынудың негізгі құралы болып табылады. Оларды құру және талдау оқушыларға өз өлшемдерін теориялық болжамдармен салыстыруға, қателерді анықтауға және белгілі бір физикалық заңдардың дұрыстығы туралы негізделген қорытындылар жасауға мүмкіндік береді.

Оқушылардың физика пәнінде графиктермен жұмыс істеу кезінде кездесетін қиындықтары

Көрінетін артықшылықтарға қарамастан, графиктермен жұмыс көбінесе оқушыларда айтарлықтай қиындықтар



туғызады, бұл педагог тарапынан жүйелі және мақсатты жұмысты талап етеді:

1. Графиктерді құрудағы қиындықтар:

1.1 Масштабты таңдау: График ақпараттық болып, парақтың қолайлы бөлігін алатындай етіп осьтердің масштабын дұрыс таңдамау.

Масштабты таңдаудағы қиындықтар дегеніміз — графикті дұрыс салу үшін **осьтер бойынша бөліктердің (бірліктердің) мөлшерін қалай анықтау керектігін білмеу**. Бұл физикадағы графиктермен жұмыс істегенде оқушылар жиі кездесетін мәселе.

Мұндай қиындықтардың туындау себептері:

1.2 Деректердің ауқымын түсінбеу: Оқушылар берілген деректердің ең кіші және ең үлкен мәндерін дұрыс бағалай алмауы мүмкін. Нәтижесінде, график параққа толық сыймайды немесе керісінше, өте кішкентай болып, ақпараттылығы төмендейді.

1.3 Осьтердегі бөліктердің бірдейлігін сақтамау: Әрбір бөліктің бірдей сандық мәнге сәйкес келуі керек екенін ұмыту. Мысалы, бір бөлік 5 бірлікке, келесісі 10 бірлікке тең болса, график бұрыс болады.

1.4 Қарапайым бөлгіштерді қолданбау: Масштабты таңдағанда 1, 2, 5, 10 сияқты оңай бөлінетін сандарды қолданған ыңғайлы. Қиын сандарды қолдану нүктелерді дәл салуды қиындатады.

1.5 Жауапты мәндерді көрсете алмау: Кейде график өте үлкен немесе өте кішкентай болып шықса, ондағы маңызды нүктелер мен өзгерістер анық көрінбей қалады.

Қағаз форматына қатысты мәселелер: Қағаздың өлшемін ескермей, масштабты тым үлкен немесе тым кішкентай етіп алу.

2. Нүктелерді енгізу: Эксперименттік немесе есептік нүктелерді енгізудегі абайсыздық пен дәлсіздік.

Нүктелерді енгізудегі негізгі қадамдар

2.1 Деректерді түсіну: Ең алдымен, графикке енгізілетін деректердің (мысалы, кестедегі мәндердің) негізгі сипатын, өлшем бірліктерін және олардың қандай физикалық шамаларды білдіретінін нақты түсіну керек.

Осьтерді таңдау және масштабтау:

Тәуелсіз айнымалыны (әдетте x осіне орналасады) және **тәуелді айнымалыны** (әдетте y осіне орналасады) анықтаңыз.

Әр ось үшін **қолайлы масштабты** таңдаңыз. Масштаб барлық деректерді қамтып, графикті парақта орынды етіп көрсетуі керек. Масштаб бірліктерінің арақашықтығы бірдей болуы керек (мысалы, әрбір торкөз 1, 2, 5, 10, т.б. бірлікке тең).

Нүктелерді дәл анықтау: Әрбір деректер жұбын (координаталар жиынтығын) алып, оны график торына дәл орналас-тырыңыз.

Мысалы, егер кестеде ($t=2$ с, $v=10$ м/с) деген мән болса, уақыт осінен 2 с мәнін, ал жылдамдық осінен 10 м/с мәнін тауып, олардың қиылысқан жеріне нүктені қойыңыз.

Қарындашпен немесе қаламмен дәл қойыңыз: Нүктені торкөздердің қиылысуына немесе бөлімдерге мүмкіндігінше дәл етіп қою маңызды. Нүктенің мөлшері шамадан тыс үлкен болмауы керек, өйткені бұл дәлсіздікке әкелуі мүмкін.

Қателіктерді тексеру: Нүктелерді енгізіп болғаннан кейін, олардың барлығы деректер кестесіне сәйкес келгенін қайта тексеріңіз. Көбінесе, бір немесе екі нүктенің қате орналасуы бүкіл графикті бұзуы мүмкін.

3. Қисықты сызықтарды жүргізу: Нүктелерді әрқашан тікелей сызықпен қосу қажет емес, кейде деректерді тегіс қисықпен немесе жалпы тенденцияны көрсететін түзумен аппроксимациялау қажет екенін түсінбеу. Яғни — нақты деректерді немесе күрделі байланыстарды дәл берудің орнына, олардың жалпы заңдылығын немесе



үрдісін көрсетуге арналған «ең жақсы» немесе «ең қолайлы» жуықтауды табу.

График сызығын аппроксимациялау дегеніміз — деректер нүктелерінің жиынтығын ең жақсы сипаттайтын тегіс сызық (түзу немесе қисық) жүргізу. Бұл процесс деректердегі жалпы үрдісті, заңдылықты немесе функциялық тәуелділікті анықтау үшін қолданылады. Бұл сызық барлық нүктелер арқылы дәл өтпеуі мүмкін, әсіресе эксперименттік деректерде қателіктер болған кезд.

Графиктің сызба бейнесінің негізгі элементтері:

График сызба осьтері белгілерінің, өлшем бірліктерінің, графиктің атауының болмауы, бұл оны ақпаратсыз етеді.

4.1 Графиктің тақырыбы:

Графиктің не туралы екенін **нақты және қысқаша** көрсететін атау болуы керек.

Мысалы: «Жылдамдықтың уақытқа тәуелділік графигі ($v(t)$)», «Кернеудің ток күшіне тәуелділік графигі ($U(I)$)».

Бұл атау графиктің жоғарғы жағында немесе астында орналасады.

Осьтердің атаулары:

Әрбір осьтің не қандай шаманы білдіретінін **міндетті түрде** көрсету керек.

X осі (көлденең ось): Әдетте тәуелсіз айнымалы (мысалы, уақыт t , қашықтық x).

Y осі (тік ось): Әдетте тәуелді айнымалы (мысалы, жылдамдық v , күш F).

Мысалы: «Уақыт, t (с)», «Жылдамдық, v (м/с)», «Кернеу, U (В)».

Атаулар осьтердің жанында, олардың мағынасын оңай оқуға болатындай етіп жазылады.

4.3 Өлшем бірліктері:

Осьтердің атауларымен бірге, сәйкес **өлшем бірліктерін** жазу міндетті. Жақша ішінде көрсетілгені дұрыс.

Мысалы: «Уақыт, t (с)», «Жылдамдық, v (м/с)».

Бұл өлшеу нәтижелерін түсіну үшін

маңызды.

4 Масштабтық бөліктер және сандық белгілер (деления и числовые метки):

Осьтерде бірқалыпты аралықта бөліктер (сызықшалар) болуы керек.

Әрбір негізгі бөліктің жанында оның сандық мәнін жазу керек. Бұл мәндер дұрыс таңдалған масштабқа сәйкес болуы тиіс.

Мысалы: 0, 5, 10, 15 немесе 0,0.1,0.2,0.3.

Бұл график бойынша мәндерді дәл оқуға мүмкіндік береді.

Деректер нүктелерінің белгіленуі:

Егер график эксперименттік немесе есептік деректерге негізделсе, әрбір нүкте **анық белгіленуі** керек (мысалы, дөңгелек, крест, квадрат түрінде).

Егер бір графикке бірнеше деректер жиынтығы салынса, әр жиынтық үшін **әр түрлі белгілер** қолдануға болады.

5.Графиктерді түсіндірудегі қиындықтар:

Деректерді оқу: Осьтерден, әсіресе бөлімдер арасынан мәндерді дәл оқи алмау.

5.2 Графиктің формасын физикалық процесспен байланыстыру: Ең көп таралған қиындық — сызықтың формасын физикалық құбылыстар тіліне «аудармау» қабілетсіздігі. Мысалы, $v(t)$ графигіндегі түзу сызық біркелкі үдемелі қозғалысты білдіреді, ал біркелкі жылдамдықты емес.

5.3 Еніс сызық пен ауданды түсіну: Еніс сызық және графиктің астындағы ауданның физикалық мағынасындағы қиындықтар, бұл $v(t)$, $a(t)$, $F(x)$, $P(V)$ графиктер үшін өте маңызды.

Осьтерді елемей: Көбінесе оқушылар тек сызық формасына қарайды, осьтер бойынша қандай шамалар салынғанына назар аудармайды, бұл қате қорытындыларға әкеледі.

6.Графиктерді талдаудағы қиындықтар:

Тәуелділіктерді анықтау: Тәуелділіктің сызықтық, квадраттық, кері, экспоненциалды және т.б. екенін анықтай алмау;



Бірнеше графикті салыстыру: Бір немесе әртүрлі графиктерде ұсынылған бірнеше процестердің сипаттамаларын салыстырудағы қиындықтар;

Болжау және экстраполяция/интерполяция: Берілген диапазоннан тыс (экстраполяция) немесе берілген нүктелер арасындағы (интерполяция) мәндерді болжау үшін графикті пайдалана алмау;

Сыни бағалау: Графиктің немесе оның негізінде алынған қорытындылардың сенімділігін сыни бағалау дағдысының болмауы. Мысалы, дененің жылдамдығы осы контекстте теріс болуы немесе шексіздікке ұмтылуы мүмкін бе?

Кері есептерді шешу: Процестің сипат-

тамасы берілген болса, оқушылар сәйкес графикті құруда қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Бұл қиындықтарды жеңу жүйелі оқытуды, соның ішінде жаттығуларды ғана емес, сонымен қатар физикалық принциптерді терең түсінуді қалыптастыруды, логикалық және аналитикалық ойлауды дамытуды, сондай-ақ графикалық сауаттылық дағдыларын қалыптастыру бойынша мақсатты жұмысты талап етеді.

Ерболат Ануарбекұлы АЛИБЕКОВ,
НЗМ ХББ физика пәні мұғалімі.
Петропавл қаласы.



Формативті бағалауды қолдану арқылы 7-сыныпта география сабағында саралап оқытуды жүзеге асыру

Аннотация

Бұл мақалада география пәнінде формативті бағалау арқылы саралап оқытудың тиімділігі қарастырылады. 7-сынып оқушыларымен жүргізілген сабақтар мысалында формативті бағалаудың оқушылардың оқу мотивациясына, белсенділігіне және географиялық білімдерін тереңдетуге ықпалы көрсетіледі.

Түйін сөздер

Формативті бағалау, саралап оқыту, география, оқушы жетістігі, дербес тапсырма, оқу мотивациясы

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушыны жеке тұлға ретінде дамыту, оның қабілетіне қарай оқыту маңызды орын алады. Саралап оқыту мен формативті бағалау осы мақсаттарға жетудің негізгі құралы

болып табылады. География сабағында әртүрлі дайындық деңгейіндегі оқушыларға тиімді білім беруді ұйымдастыру үшін бұл тәсілдерді біріктіру ерекше нәтиже береді.

Зерттеу әдістемесі:

2023-2024 оқу жылында 7-сыныпта «Қазақстанның табиғи ресурстары» және «Өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығы» бөлімдерінде саралап оқыту формативті бағалау арқылы жүзеге асырылды. Оқушылар үш топқа бөлінді:

Жетексіз өз бетімен жұмыс істейтіндер: күрделі карталармен жұмыс, дереккөздерді өз бетінше талдау, инфографика құрастыру;

Жеңіл бағыттауды қажет ететіндер: берілген мәтін мен кестелерді талдау, графикпен жұмыс, жұптық тапсырмалар;



Толық қолдау қажет ететіндер: қысқартылған мәтінмен жұмыс, сурет арқылы сипаттау, мұғалім көмегімен картадан табу.

Формативті бағалау ретінде «екі жұлдыз, бір тілек», кері байланыс парақтары, өзін-өзі бағалау және жедел рефлексия қолданылды.

Нәтижелер мен талдау:

- **Жоғары деңгейлі оқушылар** карта мен мәтінмен еркін жұмыс істеп, шығармашылық тапсырмаларды сәтті орындады. Олар өз білімдерін талдап, сыныптастарымен бөлісуге белсенді қатысты.

- **Орта деңгейлі оқушылар** кесте мен диаграммаларға сүйене отырып, қорытынды жасауға бейімделді. Формативті кері байланыс олардың өзіне деген сенімін арттырды.

- **Қолдау қажет ететін оқушылар** визуалды материалдар арқылы білімін жетілдіріп, өз ойларын айтуға тырысты. Мұғалімнің тұрақты қолдауы олардың белсенділігін арттырды.

Сабақ соңындағы өзіндік талдаулар мен ауызша рефлексиялар оқушылардың

оқу процесіне қызығушылығы артқанын көрсетті.

Қорытынды:

Формативті бағалау арқылы саралап оқыту география пәнінде оқушылардың қабілетіне қарай жұмыс жүргізуге мүмкіндік берді. Әр оқушы өзінің деңгейіне сай тапсырмаларды орындап, жетістікке жетуге мүмкіндік алды. Бұл тәсіл оқушылардың белсенділігін, қызығушылығын арттырып, білім сапасын жақсартты.

Пайдаланылған әдебиеттер:

Томлинсон К. (2017). «Differentiated Instruction: Making It Work»;

Sousa D. & Tomlinson C. (2011). «Differentiation and the Brain»;

ҚР БҒМ. (2022). «Орта білім мазмұнын жаңарту аясында критериялды бағалау жүйесі»;

Wiggins G. & McTighe J. (2005). «Understanding by Design».

Аида Кайратовна ЕШИМБАЕВА,
ХББ НЗМ география пәнінің мұғалімі.
Петропавл қаласы.



Халықаралық брендтер мен халықаралық сауда белгілері

Қазіргі әлемдегі ең алдыңғы орындарды алатын, осы тақырыпта көп сөз қозғалатын мәселелердің бірі, әрі бірегейі — халықаралық брендтер мен халықаралық сауда белгілері жайында ой шертеміз. Бәрімізге мәлім, қазіргі таңда әлемдік брендтер алға шығып, тіпті кейбір мемлекеттердің экономикасынан асып түсіп отырған жайттар бар. Халықаралық брендтер жайлы сөз қозғамас бұрын, ха-

лықаралық сауда қатынастары жайында тереңірек қарастырайық. Ең алдымен, халықаралық сауда — халықаралық экономикалық қатынастардың ескі нысаны, түрі болып табылады. Әлемдік экономиканың қалыптасуынан бұрын болған және оның бұрынғы алдыңғы өкілі болып табылады. Тек осы халықаралық сауданың дамуы машина өндірісін дамыту үшін экономикалық жағдайлар туғызып



халықаралық сауда-саттықты дамытуға көп ықпалын тигізгеді.

Бренд дегеніміз не? Бренд — бұл тек атау ғана емес. Ол — өнімнің немесе қызметтің артында тұрған философия, бедел, эмоция және уәде. Халықаралық брендтер, мысалы Apple, Nike, Samsung сияқты атаулар тұтынушылардың санасында белгілі бір стандартпен, инновациямен және сенімділікпен байланыстырады.

Сауда белгісі — заңды қорғаныс құралы. Халықаралық нарықта брендті қорғаудың ең тиімді жолы — сауда белгісін тіркеу. Сауда белгісі — бұл белгілі бір өнімді немесе қызметті басқалардан ажырататын таңба, сөз немесе логотип. Ол тек коммерциялық мақсатпен ғана емес, сонымен қатар заңдық тұрғыдан да компанияның меншігі ретінде танылады. Неліктен халықаралық тіркеу маңызды?

Брендтің халықаралық нарықта дамуы үшін оның атауы мен логотипі тек отандық деңгейде емес, халықаралық деңгейде де қорғалуы қажет. Бұл: Қауіпсіздікпен құқықтық қорғау, жалған өнімдерден қорғану, тұрақты нарықтық беделді сақтау, инвестиция тартуда сенімділік береді. Брендтің идеясын тұтынушы ойында қалыптастыру туралы мынадай негізгі факторлар әсер етеді: «Біріншіден, өнімнің өзі: оның құрамдас бөліктері, сапасы, өнімділігі, мүмкіндіктері, түсі, қасиеттері мен ерекшеліктері, қосымша қызметі. Барлық осы факторлар өндірушінің бақылауында және брендтің құрылу үрдісінде ең үлкен әсерін тигізеді. Екіншіден, өндірушінің өзіндік идеясы өте маңызды: өндірушінің беделіне өнім әсер етеді, ал бұл бедел өз кезегінде сапалы өніммен жасалады. Үшіншіден, атау және орауыш: аты стилі, оны таныстыру және онымен туындаған бірлестіктер; түрі, пакеті, пакетін жасау, содан кейін

жарнама, жарнама және жарнама: стиль, шығармашылық және бұқаралық ақпарат құралдарын пайдалану. Бағасы, елде немесе халықаралық нарықтарда орналасуы, сату нүктелерінде орналасуы: өнімнің қай жерде және қалай ұсынылғандығына, дүкенде әдетте қандай тауарларға жататынына, оның бағасы қандай екеніне және осы санаттағы басқа тауарлардың бағасына қатысты екенін көрсетеді. рөл атқарады

Елдер брендингі тәсілін қолдану — айтарлықтай жаңа құбылыс. Жаһандық бәсекелестік жағдайында бәсекеге қабілеттілер осы мәселеде құзыреттілігі жоғары болмақ. Осы мәселемен қазіргі кезде ішкі және сыртқы нарықтық қатынастарда ұшырасады. Мемлекеттер өз елінің брендингін дамытуда негізгі үш мақсатты көздейді: «туристерді тарту, инвестиция көлемін арттыру мен экспортты көбейту». Көпшілік елдер үшін тағы бір маңызды мақсат — таланттарды тарту, ол үшін жоғары оқу орнын бітірген мамандар мен жоғарғы білікті мамандарды жұмысқа қабылдау, нәтижесінде елдер бәсекеге түседі. Жоғарыда ұлттық брендинг жайлы айтылған мүмкіндіктерден басқа келесідей мәселелерді де айта кетуге болады: «ұлттық валютаны тұрақтандыру; халықаралық беделділікке қол жеткізе отырып, инвесторлардың сеніміне кіру; халықаралық саяси ықпалға қол жеткізу; халықаралық әріптестікті дамыту мен ұлттық ерекшелікті көрсетуге мүмкіндіктің пайда болуына» үлесін қосады. Осы мақсаттарға жетіп, әлемдік аренада бәсекеге қабілеттілікке қол жеткізу үшін брендингтің қажеттілігін саналы түрде түсінуі тиіс. В. Олинс пайымдауынша: «елдің брендтік негізі ретінде ұлтты дарау бірнеше жылдар қажет және экономикалық, саяси назар аударту үшін имидж



және бедел мемлекеттің басты стратегиялық капиталы болып табылады». Қазіргі таңда жаһандық экономикада мемлекеттің қуатты әрі позитивті бренді бәсекеге қабілеттілікті арттыратын бірден-бір қару болуда. Майкл Портер өзінің «Ұлттың бәсекелік артықшылығы» атты дәуірлік еңбегінде ұлт және ұлттық мінез зор маңызға ие деп көрсетеді. Тіпті жаһандану дәуірінде де бұл мәселе өзектілігін жоймаған: «Менің теориям мемлекеттер мен ұлт мінезі арасындағы айырмашылықты айқындайды және маңыздылығын арттырады. Қазіргі кезде халықаралық бәсекелестік жайындағы көптеген дискуссиялар күйзеліс пен жаһандық гомогенизация мен ұлттар ролінің төмендеуіне әкелуде. Алайда ұлттық айырмашылық мол табысқа жетелейді. Бәсекеге қабілетті сала көптеген салаларды, соның ішінде туристерді, инвесторларды, кәсіпкерлер мен елдің өнімін қолданатын тұтынушыларды тартуды қамтамасыз етеді. Ұлттық бренд көпқырлы элементтердің

жиынтығы бола отырып, елдің мәдени ерекшелігін дифференциялайды және релеванттылығын (женілдетуін) қамтамасыз етеді. Бұл анықтама ұлттық брендінің көпқырлылығын мойындайды және ұлттық аспектілерінің бірегейлігін біріктіреді. Ұсынылған анықтама бойынша ел бренді келесідей анықтаманы да мойындайды, бренд толыққанды қалыптасқан бағынышты маркетинг функциясы ғана емес, сонымен қатар тұтынушылар санасында да қалыптастыратын құрал. Брендінг мәселесі өтпелі экономикалы елдерде өзекті болуда (Орталық және Шығыс Еуропа, посткеңестік аймақ елдері), өзге елдерден өкшау өмір сүретін (ОАР, Чили) елдер. Инвестициялық потенциал, несиені төлеу қабілеті, экспорттау мүмкіндігі, туристік мүмкіндіктер мен халықаралық байланыс мәселелерін позициялау жағдайында қажет. Ұқсас мұқтаждық Қазақстанға да тән. Саясат және экономикалық мәселесі жағынан Қазақстан белгілі нәтижелерге қол жеткізу қажет.

2023-2024 жылдардағы ең құнды брендтер

Орны (2023)	Бренд	Категориясы	Кірісі (млрд \$)	Кіріс өзгерісі (%)	Орны (2024)
1	Apple	Технология	516.6	11	1
2	Microsoft	Технология	340.4	35	2
3	Google	Технология	333.4	24	3
4	Amazon	Электронды сауда	308.9	15	4
5	Facebook	Әлеуметтік медиа	75.7	21	8
6	Visa	Қаржы	70.0	10	12
7	Tencent	Технология	66.0	9	13
8	Samsung	Электроника	91.4	4	6
9	TikTok	Әлеуметтік медиа	84.2	26	7
10	Tesla	Автомобиль	58.3	0	11

2023 жылғы бренд кірісі бойынша график:

«Бренд» түсінігі елдің өзіндік құндылығын сақтай отырып, мол тәжірибеге

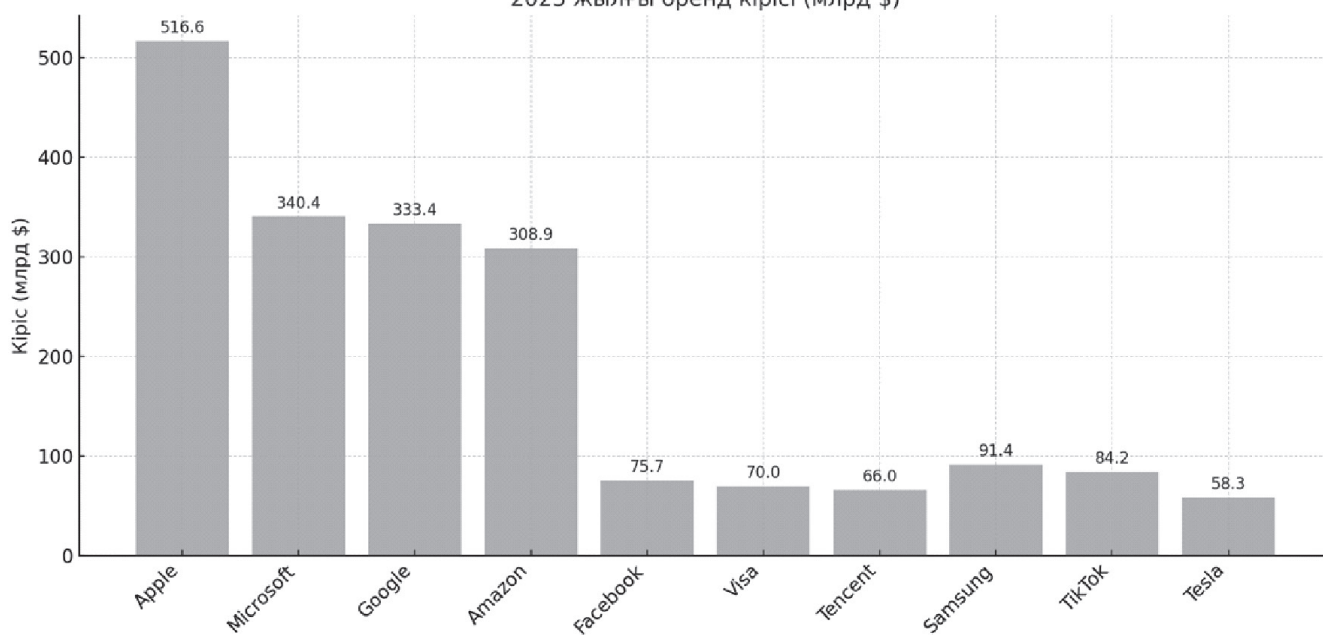
кенелтетін кластерлік мәнге ие. Әйгілі брендтер дамып гүлденуі үшін, оны жасаушы адамдар күтілетін нәтижені ұсына білуі қажет. Әйгілілік сипатты айқындай-



тын ұстанымды қолданса, ұлттық бренд те дамиды. Түрлі елдерде брендинг стратегиясын қолдану үлгілерін қарастырайық. АҚШ-тағы ірі брендтер (мысалы, Apple, Nike, Coca-Cola) тұтынушымен эмоциялық байланыс орнатуға баса назар аударады. Олар storytelling, lifestyle жарнама және танымал тұлғаларды тарту арқылы брендке сенімді арттырады. Apple өз өнімдерін тек техника емес, стиль мен еркіндік символы ретінде танытады. Жапон брендтері (Toyota, Sony, Shiseido) тұтынушыға сапалы әрі сенімді өнім ұсыну арқылы бедел жинайды. Сонымен қатар, олар ұлттық ерекшеліктерді — мінсіз қызмет, әдептілік, дәстүр мен қарапайымдылықты алдыңғы орынға қояды. Toyota бренді қамқорлық пен ұзақ мерзімді сапа ұғымымен байланыстырылады. Оңтүстік Кореядағы Samsung, LG және косметикалық брендтер (Innisfree, Laneige) әлемге корей мәдениетін таныстырып, заманауи стиль мен технологиялық жетістіктерді біріктіреді. Samsung тек құрылғы емес, стиль мен

технология үйлесімі ретінде қабылданады. Германиядағы BMW, Mercedes-Benz, Siemens секілді неміс брендтері сапа, технология және ұзақмерзімділікпен ерекшеленеді. Mercedes-Benz сенімділік пен мәртебе символы. Франциядағы Chanel, Louis Vuitton, Dior секілді брендтер француз эстетикасын әлемге танытып, визуалдық имидж, элиталық стиль және эксклюзивтілікке басымдық береді. Louis Vuitton сән мен байлықтың белгісі. Қытайдағы Alibaba, Huawei, Xiaomi сияқты брендтер жергілікті тұтынушыны жақсы түсіну арқылы тез дамып, шетелдік нарыққа да еніп келеді. Олар цифрлық платформалар арқылы ықпалды маркетинг жүргізеді. Huawei заманауи технология мен инновациялық бренд ретінде танымал. Түркиядағы Turkish Airlines, LC Waikiki брендтері ұлттық ерекшелікті ұтымды қолдана отырып, жаһандық нарықта да сәтті бренд ретінде танылды. Turkish Airlines әлемнің барлық бұрышына сапалы қызмет ұранын алға тартады.

2023 жылғы бренд кірісі (млрд \$)



Қазіргі кездегі халықаралық брендтер жайында айтатын болсақ: «Америкалық

Omnicom коммуникациялық холдингінің құрамына кіретін бренд консалтинг-



тік «Interbrand» агенттігі жыл сайынғы әлемнің үздік 100 қымбат брендин жариялады. 2013 жылға дейін рейтингтің басында Coca-Cola бренді тұрды. Алайда Apple оны басып озып, 3 жылдан бері бірінші орынды иеленуде. Қазір оның бағасы Interbrand есебі бойынша 170,276 млрд доллар болды. Бұл көрсеткіш өткен жылғыдан 43%-ға артық. Coca-Cola маркасы қазір үшінші орында тұр. Бағасы – 78,423 млрд доллар. Алайда Interbrand есебі бойынша, оның бағасы бір жылда 4%-ға арзандаған. Алғашқы ондықта Apple-дан басқа технологияға қатысты компания брендтері бар. Олар: Google (120,314 млрд доллар; +12% алдыңғы жылдан қарағанда; 2-орын), Microsoft (67,67 млрд доллар; +11%; 4-орын), IBM (65,095 млрд доллар; –10%; 5-орын), Samsung (45,297 млрд доллар; 0%; 7-орын) және Amazon (37,948 млрд доллар; +29%; 10-орын).

Бір жыл ішіндегі ең көп өсім көрсеткен – Facebook бренді. Оның құны

54%-ға өсіп, 22,029 млрд долларға жетті. Әлемдегі ең танымал әлеуметтік желі қазір 23-орында. Ал ең көп арзандаған – Gucci-дің люкс бренді. Оның құны 14%-ға төмендеп, 8,882 млрд доллар болды (50-орын).

Қорыта айтқанда, жаһандық брендтер әлемдік нарықта сенімді түрде дами түсуде. Жаңа технологиялар, инновациялар және дұрыс стратегиялық басқару нәтижесінде брендтердің табысы мен құны тұрақты өсіп келеді.

Аружан Жарасбекқызы ЖАРАСБЕКОВА,
«Фармацевтикалық өндіріс технологиясы»
білім беру бағдарламасының студенті.
Нұрғали Аманбайұлы РАХЫМБАЕВ,
PhD, ғылыми атағы жоқ
қауымдастырылған профессор.
Назгуль Оналбековна МАКАШЕВА,
кафедра лекторы.
Ж. Асфендияров атындағы
Қазақ ұлттық медицина университеті.
Алматы қаласы.



Формирование функциональной грамотности на уроках русского и казахского языков в условиях двуязычной среды

Данная статья рекомендуется учителям русского и казахского языков. В статье рассматривается формирование функциональной грамотности на уроках русского и казахского языков. Представленные материалы соответствуют современным образовательным подходам, ориентированы на достижение планируемых результатов обучения и могут быть интегрированы в учебный процесс.

Современная образовательная система ориентирована на подготовку обучающихся к жизни в условиях быстро меняющегося информационного общества. Одной из главных задач является

формирование функциональной грамотности, которая включает в себя способность использовать полученные знания в практической деятельности, критически мыслить, понимать и интерпретировать



тексты, выражать свои мысли в устной и письменной форме. Языковая грамотность охватывает умения читать, анализировать, интерпретировать и создавать тексты на родном и государственном языках.

Представленные материалы соответствуют современным образовательным подходам, ориентированы на достижение планируемых результатов обучения и могут быть интегрированы в учебный процесс.

В современных условиях глобализации и цифровизации усиливается роль функциональной грамотности как ключевой компетенции 21 века. Особенно важным этот процесс становится в двуязычной среде, где учащиеся осваивают и используют два и более языка в повседневной и учебной деятельности. В Казахстане, где официальными языками являются казахский и русский, формирование функциональной грамотности на уроках родного и второго языка приобретает особое значение.

Функциональная грамотность предполагает способность применять знания, умения и навыки в реальных жизненных ситуациях, а не просто воспроизводить информацию. Она включает в себя такие компоненты, как языковая, коммуникативная, читательская, письменная и критическая грамотность. В двуязычной среде задача усложняется необходимостью развивать эти компоненты параллельно на двух языках, что требует от педагогов гибких методик, креативного подхода и глубокого понимания культурно-языкового контекста.

Современные вызовы, такие как необходимость подготовить выпускников,

способных адаптироваться в многоязычном обществе и эффективно взаимодействовать в разных культурных пространствах, делают актуальной задачу интеграции содержания функциональной грамотности в уроки казахского и русского языков. Это также соответствует стратегическим задачам образовательной политики Казахстана, направленным на развитие трехязычия, повышение качества образования и подготовку конкурентоспособных граждан.

Данные задания направлены на поддержку педагогов, преподающих русский и казахский языки, в организации учебного процесса с учетом требований к формированию функциональной грамотности. Материалы могут быть использованы как на уроках, так и при подготовке к мониторинговому исследованию PISA.

I тарау. Қазақ жазуының даму жолы

Халықтың ең үлкен өнертабысы — жазу. Оның шығу тегі қазіргі тіл білімінің күрделі мәселелерінің бірі болып табылады. Көне жазу қазіргі жазудың негізінде жатыр. Орта Азия мен Қазақстан халықтарының жазуы ерте орта ғасырларда пайда болды. Кейіннен атабабаға айналған ежелгі түркі халықтары, оның ішінде қазіргі қазақтар Еуразия тарихында үлкен рөл атқарды. V-XV ғасырлардағы түркі тілі оның көп бөлігі үшін ұлтаралық қатынас тілі болды. Мысалы, Бату мен Монка монғол хандары тұсында Алтын Ордадағы барлық ресми құжаттар, монғолдардан басқа халықаралық корреспонденциялар түркі тілінде жүргізілді. Қазіргі қазақ тіліне жақын тілдің қалыптасуы мен дамуы XIII-XIV ғасырларда болды. Хат жазудың ежелгі түрлерінің бірі — 6-7 ғасырларда



пайда болған ежелгі түрік жазуы. Осындай жазу ескерткіштерінің бірі 1896-1897 жылдары Қазақстанда Әулие-Ата маңында (қазіргі Тараз қаласы) табылған. Ежелгі түркі жазулары бар 5 тас табылды. Ал 1940 жылы Шығыс Түркістанда VIII ғасырдың ортасында көне түркі жазуының жақсы сақталған 4 қолжазбасы табылды. Бұл тұжырымдардың ғылыми маңызы зор болды.

1. Мәтінге сәйкес, жазудың тарихи маңызы неде?

A) Жазу адамдардың киім кию тәсілдерін сипаттаған;

B) Жазу халықтың өнер туындысы ретінде бағаланады;

C) Жазу — халықтың ең үлкен өнер табысы болып саналады;

D) Жазу тек түркі халықтарына ғана тән болған.

2. Қай кезеңде түркі тілі ұлтаралық қатынас тілі ретінде қолданылды?

A) III-V ғасырларда;

B) VI-X ғасырларда;

C) V-XV ғасырларда;

D) XIX ғасырда.

3. Алтын Орда дәуірінде ресми құжаттар қай тілде жүргізілді?

A) Моңғол тілінде;

B) Түркі тілінде;

C) Қытай тілінде;

D) Парсы тілінде.

4. Мәтіндегі тарихи оқиғалар қай ретпен болған?

A) Шығыс Түркістаннан қолжазбалар табылды → Ежелгі жазу пайда болды;

B) Ежелгі түрік жазуы пайда болды → Тараз маңынан жазулар табылды → Шығыс Түркістаннан қолжазбалар табылды;

C) Қазіргі қазақ тілі қалыптасты → Түркі тілі ұлтаралық тіл болды;

D) Жазу пайда болды → Қазіргі қазақ тілі пайда болды → Алтын Орда құрылды.

5. 1940 жылы табылған қолжазбалар туралы не айтуға болады?

A) Олар парсы тілінде жазылған;

B) VIII ғасырдың соңындағы латын жазуы;

C) Көне түркі жазуымен жазылған, жақсы сақталған;

D) Қазіргі қазақ әліпбиі мен жазылған.

Ресурсы планеты Земля

Природные ресурсы — это всё, что человек использует из окружающей среды: воздух, воду, почву, полезные ископаемые, растительный и животный мир. Эти ресурсы необходимы для производства пищи, строительства, получения энергии и других нужд общества. Ресурсы делятся на возобновляемые (например, солнечная энергия, ветер, вода) и невозобновляемые (нефть, газ, уголь, руды). Невозобновляемые ресурсы исчерпаемы: если их использовать без меры, они исчезнут.

Сегодня многие учёные и экологи бьют тревогу: люди расходуют ресурсы планеты быстрее, чем природа успевает их восстановить. Это приводит к экологическим проблемам: загрязнению воды и воздуха, вырубке лесов, исчезновению видов. Решение этих проблем — в осознанном потреблении, переработке отходов, использовании экологически чистых технологий и переходе на «зелёную» энергию. Сохранение ресурсов — это вклад в будущее планеты и здоровье новых поколений.

1. Какую проблему поднимает автор в данном тексте. Подтвердите примерами из текста.

2. Какова основная цель автора текста?

A) Рассказать об экологических катастрофах прошлого;



В) Призвать к разумному использованию природных ресурсов;

С) Научить сортировать мусор;

Д) Объяснить, как устроены экологически чистые технологии.

3. Объясните, почему автор называет ресурсы «вкладом в будущее»;

4. Как можно доказать, что невозобновляемые ресурсы требуют особенно бережного отношения? Приведите один аргумент на основе текста;

5. Подготовьте выступление для школьного экологического клуба. Сформулируйте тезис и два аргумента по теме: «Почему важно сохранять природные ресурсы»;

6. Напишите пост для школьного блога с призывом к осознанному потреблению. Используйте стиль, подходящий для подростковой аудитории;

7. Как на уровне школы или семьи можно внести вклад в сохранение ресурсов? Приведите не менее двух предложений.

Таким образом, исследование путей формирования функциональной грамотности на уроках казахского и русского языков в условиях двуязычия представляет собой не только научный, но и практический интерес, способствуя улучшению учебного процесса и повышению эффективности языкового образования.

Список литературы

1. Турсынбекова, А. (2021) Формирование функциональной грамотности учащихся в условиях билингвального образования. — Алматы: Издательство «Педагогика и психология», с. 54-57;

2. Сагинтаева, Ж.К. (2020) Развитие функциональной грамотности младших школьников в поликультурной образо-

вательной среде. — Алматы: Издательство «Педагогические науки», с. 23-28;

3. Баймуханова, Г.А. (2019) Формирование функциональной грамотности на уроках языка в рамках обновленного содержания образования. Издательство: «Образование и наука в XXI веке», с. 15-17;

4. Алимкулова, А.А. (2022) Билингвизм и функциональная грамотность: педагогический подход. Издательство: «Язык и культура», с. 100-108;

5. Сарсенбаева, Р.Ж. (2020) Формирование читательской грамотности как составляющей функциональной грамотности учащихся. Издательство: «Педагогика и психология», с. 90-99;

6. Жунисбекова, А.С. (2019) Методика формирования функциональной грамотности младших школьников в условиях билингвального образования. Издательство: «МОН РК», с. 50-57;

7. Копжасарова, У.А. (2020) Формирование функциональной грамотности на уроках казахского языка в условиях обновленного содержания образования. Издательство: «Филология», с. 32-35;

8. Искакова, Г.С. (2020) Особенности преподавания русского языка в казахских школах в условиях билингвизма. Издательство: «Русский язык в школе Казахстана», с. 18-21.

Е.Г. ЧУКЛИНА,
учитель русского языка и литературы,
А.А. ЖАРМУХАМБЕТОВА,
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Средняя общеобразовательная
школа-комплекс эстетического
воспитания №8»
г. Петропавловск,
Северо-Казахстанская область.



Физика в TikTok: анализ эффективности использования социальной сети в образовательном процессе

В эпоху стремительного развития цифровых технологий и повсеместного распространения социальных сетей традиционные методы обучения претерпевают значительные изменения. TikTok, платформа для создания коротких видеороликов, изначально ориентированная на развлекательный контент, неожиданно стала площадкой для образовательных инициатив, в том числе и в такой сложной дисциплине, как физика. Возникает закономерный вопрос: насколько эффективен TikTok в качестве инструмента для обучения физике и какие перспективы он открывает для современного образования? Чтобы ответить на данный вопрос в стенах НИШ ХБН города Петропавловска было проведено исследование.

Цель исследования:

Определить эффективность использования социальной сети TikTok как образовательного инструмента для изучения физики и выявить его потенциал в повышении вовлеченности и понимания учебного материала среди учащихся.

Задачи исследования:

Создать канал и контент по физике в TikTok;

Выявить частоту и способы использования TikTok учащимися;

Определить уровень осведомленности учащихся о наличии образовательного контента по физике в TikTok;

Определить возможности интеграции образовательного контента TikTok в учебный процесс;

Проанализировать влияние использования образовательного контента по физике в TikTok на результаты обучения;

Разработать рекомендации по созданию эффективного образовательного контента по физике для TikTok.

Эти цель и задачи позволят комплексно исследовать возможности и ограничения использования TikTok в образовательном процессе по физике и определить его реальную эффективность.

Для начала в этой статье мы проанализируем потенциал и проблемы использования TikTok в образовательном процессе по физике, а также рассмотрим примеры успешных стратегий.

Феномен TikTok и его образовательный потенциал

TikTok завоевал огромную популярность благодаря своему формату коротких, динамичных видеороликов, которые легко создавать и просматривать. Его алгоритмы быстро адаптируются к интересам пользователя, предлагая персонализированный контент. Эти особенности делают TikTok потенциально мощным инструментом для образования:

- **Доступность и вовлеченность:** Миллионы пользователей, включая значительную часть студенческой аудитории, уже активно используют TikTok. Интеграция образовательного контента в привычную для них среду может значительно повысить вовлеченность и интерес к предмету.

- **Визуализация и демонстрация:** Физика — это наука, которая часто требует наглядности. Короткие видео в TikTok



идеально подходят для демонстрации экспериментов, симуляций, визуализации абстрактных концепций и объяснения сложных явлений в динамичной и доступной форме.

• **Креативность и интерактивность:** TikTok поощряет креативность. Преподаватели могут создавать увлекательный контент, используя эффекты, музыку, тренды платформы. Учащиеся, в свою очередь, могут сами создавать видео, объясняя концепции, решая задачи или демонстрируя свои знания, что способствует активному обучению.

• **Микрообучение:** Короткий формат видео соответствует принципам микрообучения, когда информация подается небольшими, легко усваиваемыми порциями. Это может быть особенно полезно для объяснения отдельных формул, законов или принципов.

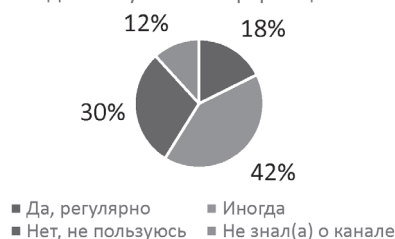
Таким образом был создан канал в TikTok для 3 четверти 8 класса @magzhanustaz. И ссылка была открыта для учеников 8 класс школы ХБН НИШ г. Петропавловск. Через месяц работы канала было проведено анкетирование среди учащихся 8 классов количество респондентов было 106 человек и вот какие результаты были получены:

Сколько времени вы проводите в TikTok



35% опрошенных ответили, что проводят в TikTok больше 2 часов в день 27% проводят в тик ток от 1 до 2 часов в день получается больше половины учащихся 8 класса значительное время проводят в TikTok.

Пользуетесь ли вы каналом по физике в TikTok для получения информации?

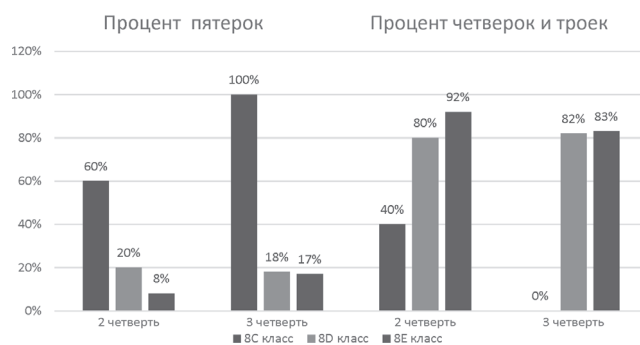


18% опрошенных сообщили что регулярно пользуются каналом для получения информации 42% пользуются нашим каналом иногда. Получается больше половины уже используют канал для получения знаний.

Может ли информация в TikTok помочь вам в подготовке к урокам СОР и СОЧ?



Из следующего вопроса 46% думают, что канал полезен для лучшего понимания тем. 44% не уверены, что канал может быть полезен.



Исходя из нашего исследования по сравнению с 2 четвертью количество пятерок в 3 четверти увеличилось.

Таким образом были разработаны рекомендации, которые помогут создать эффективный образовательный контент по физике для TikTok:

В TikTok внимание мимолетно. Первые несколько секунд критически важны, чтобы зацепить зрителя;



Используйте наглядные демонстрации, анимации, графику и эксперименты, чтобы сделать их более понятными и запоминающимися. Покажите, а не рассказывайте!

Используйте простые и понятные объяснения;

Сосредоточьтесь на одной ключевой идее за видео;

Используйте текст на экране;

Используйте вертикальный формат видео, добавляйте релевантные хэштеги (#физика, #наука, #образование, #эксперимент и т.д.);

Анализируйте результаты: Следите за статистикой своих видео, чтобы понять, какой контент наиболее популярен и эффективен.

Помните, что цель - сделать физику доступной и увлекательной для широкой аудитории TikTok.

Чтобы максимально использовать потенциал TikTok и минимизировать риски, можно применять следующие стратегии:

«Микро-уроки» и объяснения ключевых понятий: Создание коротких видео, объясняющих одну формулу, закон или принцип. Например, видео, демонстрирующее действие закона Ньютона на примере простых объектов, или объясняющее принцип работы электрической цепи;

Демонстрация экспериментов: TikTok идеально подходит для записи коротких, наглядных экспериментов, которые сложно или невозможно провести в классных условиях. Это могут быть как классические опыты, так и креативные домашние эксперименты;

Визуализация абстрактных явлений: Использование анимации, компьютерной графики или простых аналогий для объяснения сложных, невидимых процессов, таких как движение электронов, распространение волн или поведение частиц;

Решение задач в формате «шаг за ша-

гом»: Короткие видео, демонстрирующие процесс решения типовых физических задач с пошаговыми объяснениями;

«Физические мифы» и их разоблачение: Создание контента, опровергающего распространенные заблуждения в физике, или объясняющего научную подоплеку повседневных явлений;

«Физика вокруг нас»: Демонстрация применения физических законов в повседневной жизни, технологиях, спорте и природе. Это помогает студентам увидеть актуальность предмета;

Интерактивные задания: Публикация коротких «викторин» или задач, требующих ответа в комментариях, стимулируя дискуссии и проверку понимания;

Использование трендов TikTok: Интеграция физического контента в популярные тренды платформы, чтобы сделать его более заметным и привлекательным для аудитории. Например, объяснение физического явления через популярную песню или танец;

Сотрудничество и коллаборации: Преподаватели могут сотрудничать друг с другом или с учениками для создания более разнообразного и качественного контента.

Несмотря на очевидные преимущества, использование TikTok в образовании по физике сопряжено с рядом проблем:

- **Ограниченная глубина:** Короткий формат видео не позволяет глубоко погружаться в сложные темы и проводить подробный анализ. Это может привести к поверхностному пониманию материала;

- **Риск отвлечения:** TikTok — это развлекательная платформа, и учащиеся могут легко отвлечься от образовательного контента на несвязанные видео;

- **Требования к качеству контента:** Создание качественного, информативного и при этом увлекательного видеоконтента по физике требует значительных усилий,



креативности и хорошего понимания платформы;

- **Верификация информации:** Как и любая открытая платформа, TikTok может содержать недостоверную или некорректную информацию. Преподавателям необходимо тщательно отбирать источники и учить студентов критически мыслить;

- **Имидж платформы:** Некоторые преподаватели и родители могут скептически относиться к использованию TikTok в образовании, воспринимая его исключительно как развлекательную платформу.

Сегодня уже существует множество успешных аккаунтов в TikTok, посвященных науке и, в частности, физике. Например, аккаунты, созданные профессиональными популяризаторами науки, учителями или студентами, которые демонстрируют интересные эксперименты, объясняют сложные концепции простым языком, а также показывают физику в повседневной жизни. Многие из них используют юмор, креативные эффекты

и интерактивные форматы, чтобы привлечь и удержать внимание аудитории.

TikTok, безусловно, не может заменить традиционные методы обучения физике, но он является мощным дополнительным инструментом, способным значительно улучшить образовательный процесс. Эффективное использование TikTok в образовании по физике требует от преподавателей креативности, понимания платформы и готовности экспериментировать. При грамотном подходе TikTok может стать мостом между сложным миром физики и интересами современного ребенка, делая обучение более доступным, увлекательным и актуальным. В конечном итоге, цель состоит в том, чтобы вдохновить следующее поколение ученых и инженеров, и TikTok может сыграть в этом значительную роль.

Мағжан ҚАПАР,
учитель физики ХБН НИШ
г. Петропавловск.



Методика развития силы рук на уроках физической культуры посредством комплекса силовых упражнений

Аннотация

В данной статье представлена методика развития силы рук у школьников на уроках физической культуры с использованием комплекса силовых упражнений. Целью исследования являлось определение эффективности систематического применения упражнений, направленных на укрепление мышц верхних конечностей. В эксперименте приняли участие три ученика 10 класса. В течение двух месяцев участники выполняли комплекс упражнений, разработанный с учётом возрастных и физиологических особенностей. Результаты показали заметное улучшение физической подготовки: увеличилось количество повторений в упражнениях, улучшилась техника выполнения и повысилась мотивация к физической активности. Полученные данные свидетельствуют о целесообразности включения комплекса в школьную программу физического воспитания.

Ключевые слова: физическая культура, сила рук, силовые упражнения, школьники, физическое развитие.



Физическое воспитание школьников представляет собой неотъемлемую часть общей образовательной системы и оказывает значительное влияние на формирование физического и психического здоровья. На современном этапе развития общества, где отмечается снижение двигательной активности подростков, особенно актуальным становится вопрос повышения уровня физической подготовленности учащихся.

Развитие силы, в частности мышц рук, важно не только для успешного прохождения школьной программы, но и для формирования выносливости, устойчивости к нагрузкам, уверенности в себе и развития здорового образа жизни. Руки задействованы во множестве движений и действий, начиная от спортивных упражнений и заканчивая повседневной активностью (например, ношение рюкзака, работа с учебными материалами, участие в спортивных играх и т.д.).

Включение комплекса силовых упражнений в структуру урока физической культуры способствует активизации мышечной системы, улучшению общего тонуса организма, а также формированию у учащихся осознанного отношения к физической активности. Однако, несмотря на очевидную пользу силовых упражнений, в практике преподавания физической культуры им уделяется недостаточное внимание.

Исходя из вышесказанного, целью настоящей работы является оценка эффективности применения специально подобранного комплекса силовых упражнений для развития силы рук у учащихся 10 класса в условиях учебного процесса. В исследовании приняли

участие трое учащихся 10 класса Назарбаев Интеллектуальной школы. Все участники были допущены к физической нагрузке по состоянию здоровья и имели средний уровень физической подготовленности. Эксперимент длился два месяца, занятия проводились два раза в неделю в рамках уроков физической культуры.

Разработанная методическим объединением физической культуры НИШ ХБН программа включала пять видов силовых упражнений:

1. Отжимания от пола (3 подхода по 10-15 повторений) — для развития мышц груди, плеч и трицепсов;
2. Подтягивания на перекладине (по возможности, 2-3 подхода) — для укрепления спины и бицепсов;
3. Упражнения с эспандером (по 10 повторений каждой рукой) — для локальной проработки мышц предплечий и кистей;
4. Подъем гантелей на бицепс (2 подхода по 8-12 повторений) — для акцентированной нагрузки на бицепсы;
5. Отжимания от скамьи назад (на трицепс) — 3 подхода по 10 повторений.

В качестве методов оценки выступили следующие инструменты:

- количественная оценка повторений (до и после эксперимента);
- качественная оценка техники выполнения (визуальный анализ преподавателя);
- анкетирование (самооценка усилий, мотивации, физического состояния).

Отметим, что контрольные тестирования проводились в начале и в конце эксперимента.

По завершении двухмесячной программы были зафиксированы положи-



тельные изменения в физической подготовленности участников:

1. Увеличение повторений:

- Средний прирост количества повторений в отжиманиях составил 25%;
- В подтягиваниях – 30% (в среднем на 2-3 подтягивания больше, чем до начала эксперимента);
- В работе с эспандером и гантелями отмечено увеличение силы хвата и контроль за амплитудой движения;

2. Улучшение техники:

- Упражнения выполнялись с большей точностью и меньшим количеством ошибок;
- Появилась стабильность в движении, улучшилась координация и распределение нагрузки между мышечными группами.

3. Субъективные изменения:

- Все учащиеся отметили улучшение самочувствия и повышение интереса к занятиям физической культурой;
- Уровень утомляемости после выполнения упражнений снизился;
- Повысилась уверенность в себе, особенно при выполнении упражнений на силу.

Эти результаты подтверждают гипотезу о положительном влиянии систематического применения комплекса силовых упражнений. Кроме того, эксперимент показал, что даже при небольшой численности участников можно достичь заметных улучшений, что актуально для индивидуального подхода в образовательной среде. Результаты исследования свидетельствуют о высокой эффективности комплекса силовых упражнений, направленных на развитие силы рук у школьников. Комплекс позволяет добиться ощутимого прогресса за относительно короткий срок

и может быть рекомендован для систематического использования на уроках физической культуры.

Полученные данные подчеркивают важность структурированной и последовательной физической нагрузки, особенно в подростковом возрасте. Программа легко адаптируется под различные уровни подготовки и может быть расширена в зависимости от целей и задач урока. Также стоит отметить потенциал подобного комплекса для внеурочной деятельности, что может способствовать общей популяризации физической активности среди школьников.

Таким образом, внедрение данной методики в школьную практику может стать эффективным инструментом развития физической культуры учащихся и укрепления их здоровья.

Список литературы

1. Губа В.П., Платонов В.Н. Теория и методика физической культуры. – М.: Академия, 2020.
2. Матвеев Л.П. Общая теория спорта и системы подготовки спортсменов. – М.: Советский спорт, 2019.
3. Смольников А.В. Физическая культура в школе: методические рекомендации. – СПб.: Питер, 2021.

Т.А. АЛЬЖАНОВ,
учитель начальной военной подготовки
НИШ ХБН г. Петропавловск.
А.А. КУСАИНОВ,
А.Е. ЗАКЕРЬЯНОВА,
Д.К. АУБАКИРОВ,
А.А. ВАЛИЕВ,
учителя физической культуры
НИШ ХБН г. Петропавловск.



Кекілік азайса, кене көбейеді

Өрісте жүрген төрт түлік малдарыңызды кене шағып жұқпалы ауру таратпасын десеңіз жаз жайлауда көбірек Кекілік құсын өсіріп, далаға жіберіңіздер. Бір Кекілік 3-4 жылдық қысқа өмірінде 1 миллионға жуық кене жейді екен. Ауылыңызда кене көбейіп кетсе, Кекілік құсының азайып не жоқ болып кеткенін білдіреді.

Кекілік – орташа денелі тауық тұқымдастардың өкілі. Қара жолақпен жиектелген, ақ тамақты, екі бүйірі ақ және қара қиғаш жолақты ашық өңді құс.



Кененің шағуы адам өміріне қауіп төндірмейді. Бірақ, ауру кененің сілекейімен бірге қанға түсетін вирустар аса қауіпті. Оның салдарынан адам кенелік энцефалит және Конго-Қырым геморрагиялық безгегін жұқтыруы мүмкін.

Кене шаққан кезде вирус жұқтырса адамның басы қатты ауырып, дене қызуы 37-39 градусқа дейін көтеріледі. Дене қалтырап, тері бөрітіп қызарады. Бұлшықет ауырып, адамның тыныс алуы қиындайды. Адамның тамаққа деген тәбеті жоғалып, жиі шаршайды.



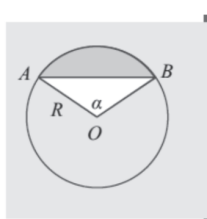
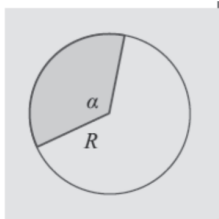
Теріге жабысқан кенеге вазелин жағып немесе өсімдік майын кененің басына тамызу керек. Бес минуттан кейін пинцет немесе жіп көмегімен кенені жұлып алуға болады. Егер кененің басы толық шықпай теріде қара дақ түрінде қалып қойса, бірден дәрігерге бару керек. Кенені теріден алған соң, оның орнын йодпен немесе спиртпен сүрткен жөн. Қолды мұқият жуып, йод немесе спиртпен сүрту керек. Өйткені кене қан сорған кезде оның жұқпалы вирустары денеде қалып қоюы мүмкін. Кенені денеден алған соң, оны өртеп жібер не қайнаған суға салу керек. Аурудың белгілері анықталған жағдайда бірден дәрігерге тексерілу қажет.



Нұрлан Ізденұлы ЕСЕНҒАЗЫ,
Бопай ханым жоғарғы медициналық колледжінің хирургия, анестезиология және реанимация пәнінің оқытушысы, ардагерлер кеңесінің төрағасы, «Абзал жандар» отаншыл жастары клубының жетекшісі.
Ақтөбе қаласы.



Площадь круга и его частей

Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу)	9.3.3.13 выводить и применять формулы площадей круга, сектора, сегмента.	
Цели урока	Доказывает и применяет формулы площадей круга, сектора, сегмента.	
Предварительные знания	Знание окружности, круга, их элементов и частей. Знание взаимного расположения прямой и окружности.	
Ход урока		
Запланированные этапы урока	Запланированная деятельность на уроке	Ресурсы
Начало урока 1-2 мин	Определение целей и темы урока Определение темы, совместная с учащимися постановка цели урока, определение ожидаемых результатов и вывод критериев оценивания для достижения данной цели.	Карточка к уроку
Середина урока 3-30 мин	Этап изучения и первичного закрепления нового материала Цель: совместное изучение теоретического и практического материала, необходимого для усвоения знаний и отработки навыка решения задач по теме; развитие навыка обработки информации, самостоятельной работы, критического мышления и умения видеть закономерности. Форма работы: Ф-И. <i>Деятельность учащихся</i> – студенты совместно с учителем обсуждают решение предлагаемых заданий, задают и отвечают на вопросы как учителя так и друг друга, тем самым обмениваются опытом и учатся коммуникации, принимать и оказывать помощь. <i>Деятельность учителя</i> – наблюдение и коррекция знаний учащихся, хода урока в зависимости от допущенных ошибок при обсуждении способа решения, обратная связь (устная - комментарии, письменная – в чат). Оказывает необходимую методическую помощь. И предоставляет образец оформления решения заданий. Приложение 1_Раздаточный материал+ДЗ Теория Теорема (о площади круга) Площадь S круга радиуса R выражается формулой $S = \pi R^2$. ➤ Напомним, что часть круга, ограниченная дугой и двумя радиусами, соединяющими концы дуги с центром круга, называется круговым сектором или просто сектором (рис 30). Сектору с центральным углом в 1° соответствует $\frac{1}{360}$ часть площади круга, т.е. его площадь равна $\frac{\pi R^2}{360}$. Тогда площадь S сектора, соответствующего углу в α°, выражается формулой $S = \pi R^2 \cdot \frac{\alpha}{360}$. Если величина центрального угла сектора выражена в радианах, то для сектора с центральным углом в α радиан, имеем $S = \pi R^2 \cdot \frac{\alpha}{360} \cdot \frac{180}{\pi} = \frac{1}{2} R^2 \alpha$.  Рис. 30Рис. 31	Карточка к уроку



Сегмент — это часть круга, ограниченная хордой и соответствующей дугой (рис. 31). Площадь меньшего сегмента равна разности площадей меньшего сектора и треугольника ABO , а площадь большего — сумме площадей большего сектора и треугольника ABO .

Если центральный угол сектора выражен в градусах, то

$$S = \pi R^2 \cdot \frac{\alpha}{360} - \frac{1}{2} R^2 \sin \alpha = R^2 \left(\frac{\pi \alpha}{360} - \frac{1}{2} \sin \alpha \right).$$

Если центральный угол сектора выражен в радианах, тогда

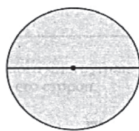
$$S = \frac{1}{2} R^2 \alpha - \frac{1}{2} R^2 \sin \alpha = \frac{1}{2} R^2 (\alpha - \sin \alpha).$$

Запишем полученные формулы:

	Величина центрального угла	
	α°	$\alpha \text{ рад}$
Сектор	$S = \pi R^2 \cdot \frac{\alpha}{360}$	$S = \frac{1}{2} R^2 \alpha$
Сегмент	$S = \frac{1}{2} R^2 \left(\frac{\pi \alpha}{180} - \sin \alpha \right)$	$S = \frac{1}{2} R^2 (\alpha - \sin \alpha)$

Задание №1.

- 41) Площадь круга $S = 256\pi \text{ см}^2$. Найдите его диаметр.



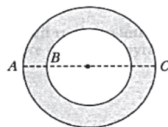
Ответ:

- 42) Площадь четверти круга $16\pi \text{ см}^2$. Найдите его диаметр.



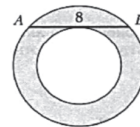
Ответ:

- 43) $AB = 5$, $BC = 23$. Найдите площадь кольца.



Ответ:

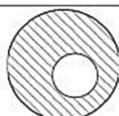
- 44) $AB = 8$. Найдите площадь кольца.



Ответ:

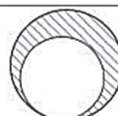
Задание №2. Найдите площадь заштрихованной фигуры.

1)



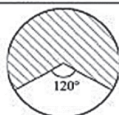
$$R_1 = 5, R_2 = 2; S = ?$$

2)



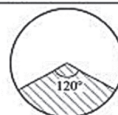
$$R_1 = 4, R_2 = 3; S = ?$$

3)



$$R = 5; S = ?$$

4)



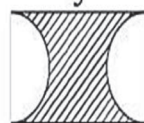
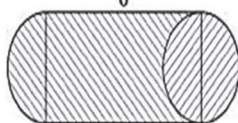
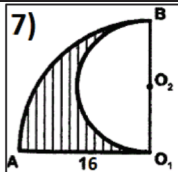
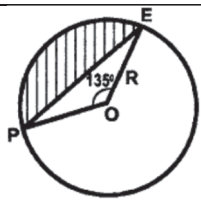
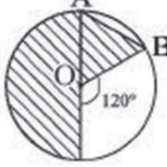
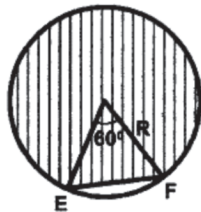
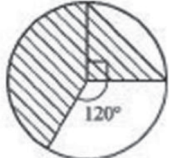
$$R = 3; S = ?$$

Задание №3. Найдите площадь заштрихованной фигуры.

1	2	3	4
Дано: $R_1 = 5; R_2 = 3$	Дано: $R_1 = 10; R_2 = 6; R_3 = 2$	Дано: $R = 3$	Дано: $R = 6$

Задание №4. Найдите площадь заштрихованной фигуры.



	5) 5  $R_1 = R_2 = 1; S - ?$ 6) 6  $R_1 = R_2 = 2; S - ?$ 7) A B  Дано: $R_1 = 16$	
Конец урока 31-35	Этап подведения итогов занятия Анализируя критерии успеха, сформулированные в начале урока учащиеся, самостоятельно подводят итог собственной работы. Учитель, акцентируя внимание на определённых моментах работы учащихся, даёт свою оценку продуктивности их деятельности, рекомендации по улучшению работоспособности. Рефлексия CLASS CONNECT REFLECTION 3 things I learned about _____: 2 ways I contributed to today's Class Connect: 1 question I still have: 3 факта, которые вы сегодня узнали ... 2 формы работы, которые вам понравились ... 1 вопрос, который у вас остался ...	Карточка к уроку
36-40	Домашнее задание Приложение 1_Раздаточный материал+ ФО+ДЗ 1. Выучить теорию; 2. Решить задачи. Задание №12. Найдите площадь заштрихованной фигуры. 1  $R=8$ $R = 4; S - ?$  2  $R=5$ $R = 4; S - ?$ 	Карточка к уроку

А.М. ЕСЕТОВ,
И.М. ЖОЛАМАН,
стажеры-педагоги НИШ ХБН
г. Петропавловск.



Как использование рабочей тетради способствует повышению качества знаний по физике в 7 классе

Аңдатпа. Оқушылар көптеген тақырыптарды меңгеруде теориялық күрделілік пен практикалық тапсырмалардың жеткіліксіздігі салдарынан жиі қиындықтарға тап болады. Жұмыс дәптері оқу материалын құрылымды түрде ұсынуға, жаңа ұғымдарды оңай меңгеруге және сабақтағы оқушылардың белсенділігін арттыруға көмектеседі. Бұл зерттеу «Энергия» тақырыбын меңгеру сапасына жұмыс дәптерінің әсерін анықтауға бағытталған, ол өз кезегінде оқушылардың мотивациясы мен физика пәні бойынша білім деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Abstract. Students often face difficulties in learning many topics due to theoretical complexity and a lack of practical exercises. A workbook helps to structure educational material, facilitate the understanding of new concepts, and increase student engagement during lessons. This study aims to determine the impact of the workbook on the quality of learning the topic "Energy," which contributes to enhancing students' motivation and overall physics achievement.

Аннотация. Учащиеся часто испытывают трудности при изучении многих тем из-за теоретической сложности и недостатка практических заданий. Рабочая тетрадь помогает структурировать учебный материал, облегчить усвоение новых понятий и повысить активность учеников на уроке. Данное исследование направлено на выявление влияния рабочей тетради на качество усвоения темы «Энергия», что способствует повышению мотивации и уровня знаний по физике в целом.

Актуальность исследования. Современное образование ориентировано на формирование у учащихся навыков самостоятельной работы, критического мышления и умения применять знания на практике.

Особенно остро эта потребность ощущается в преподавании физики, где абстрактные понятия требуют наглядности, структурности и постоянного закрепления. Раздел «Энергия» является одной из ключевых тем курса физики 7 класса, поскольку закладывает основы понимания таких фундаментальных понятий, как механическая работа, энергия, мощность и закон сохранения энергии. Однако

практика показывает, что учащиеся часто испытывают трудности при усвоении этой темы из-за её теоретической насыщенности и недостаточной практической отработки.

Рабочая тетрадь — это инструмент, позволяющий организовать учебный материал логично и последовательно, облегчить восприятие новых понятий и усилить активную работу учеников на уроке. В условиях перехода к деятельностному подходу и акцента на функциональную грамотность учащихся, её использование становится особенно актуальным.

Таким образом, исследование влияния рабочей тетради на качество ус-



воения темы «Энергия» позволяет не только повысить эффективность преподавания, но и создать условия для устойчивого повышения учебной мотивации и качества знаний по физике в целом.

Цели исследования. Определить влияние систематического использования рабочей тетради на усвоение понятий и развитие практических навыков по теме «Энергия» у учащихся 7 класса.

Задачи исследования:

- Проанализировать, как рабочая тетрадь помогает структурировать знания;
- Выявить изменения в качестве усвоения учебного материала;
- Повысить мотивацию учащихся к изучению физики через практико-ориентированный подход;
- Развивать у учеников навыки самостоятельной и исследовательской деятельности.

Вопросы исследования:

- Способствует ли систематическое использование рабочей тетради повышению качества знаний учащихся по теме «Энергия»?
- Как влияет рабочая тетрадь на вовлечённость и активность учеников на уроке физики?
- Насколько рабочая тетрадь помогает учащимся с разным уровнем подготовки усваивать сложные понятия?
- Влияет ли работа с тетрадью на развитие навыков самостоятельного мышления и логического анализа у учеников?
- Какие типы заданий в рабочей

тетради оказываются наиболее эффективными при изучении темы «Энергия»?

- Как меняется уровень учебной мотивации учащихся при использовании рабочей тетради на уроках физики?
- Какие трудности испытывают ученики при работе с тетрадью, и как их можно преодолеть?

Методы исследования:

Педагогическое наблюдение:

- Систематическое наблюдение за деятельностью учеников при работе с рабочей тетрадью.
- Анализ уровня активности, включённости, самостоятельности и взаимодействия на уроках.

Анкетирование и опросы:

- Проведение анкетирования среди учеников для выявления отношения к рабочей тетради, уровня интереса и самооценки понимания темы.
- Опрос учителей (коллег) для получения экспертной оценки эффективности методики.

Анализ учебных достижений:

- Сравнение результатов контрольных и диагностических работ до и после внедрения рабочей тетради.
- Анализ динамики оценок и уровня усвоения материала.

Анализ ученических работ:

- Изучение заполненных рабочих тетрадей: полнота, правильность выполнения, самостоятельность решений.
- Выявление типичных ошибок и способов их преодоления.

Метод эксперимента:

- Проведение формирующего экс-



перимента: сравнение двух групп учащихся (одна работает с тетрадью, другая – без).

- Оценка различий в уровне усвоения темы и мотивации.

Метод самоанализа и рефлексии:

- Анализ собственной педагогической деятельности.

Проведение рефлексивных бесед с учениками после урока для оценки восприятия темы и формы подачи.

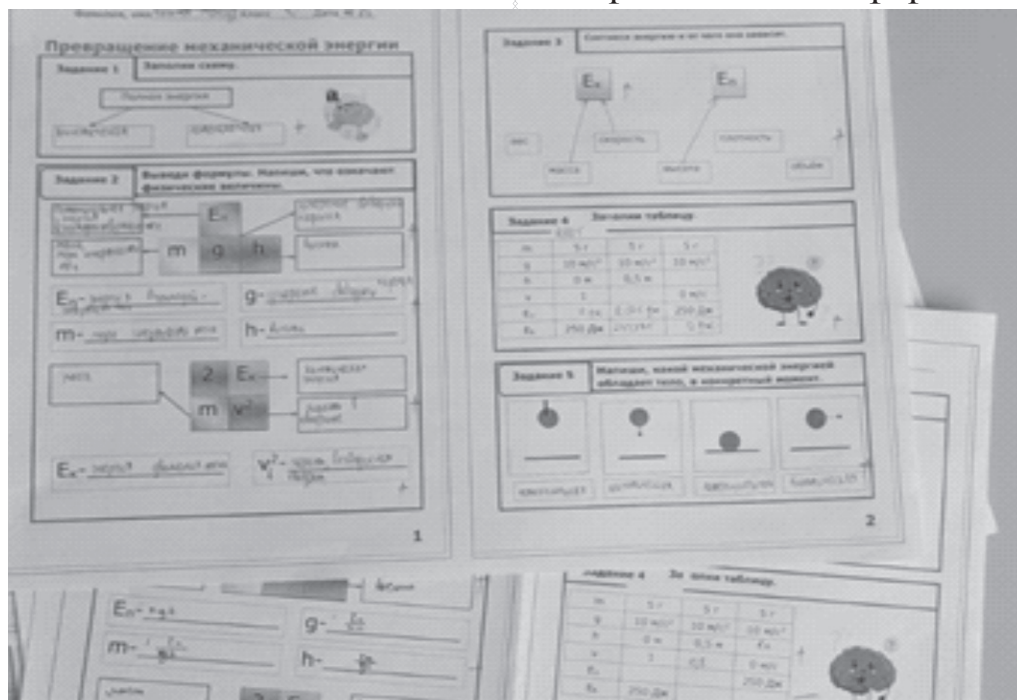


Рис. 1. Рабочие листы



Рис. 2. График влияния рабочей тетради на успеваемость и мотивацию учащихся



Выводы. Анализ выполненных заданий показывает улучшение понимания основных понятий и уменьшение количества типичных ошибок, что подтверждает положительное влияние тетради на качество знаний.

Вместе с тем, необходима гибкость в использовании тетради: не всем учащимся подходит единый подход, особенно важно учитывать индивидуальные особенности учеников — как сильных, так и отстающих.

Использование тетради требует дополнительного времени на уроке, что может ограничивать другие формы работы (эксперименты, групповые проекты), поэтому важно грамотно интегрировать её в общий учебный процесс.

Рекомендации:

- Дифференцировать задания в рабочей тетради по уровням сложности, чтобы учитывать интересы как сильных, так и слабых учеников;

- Добавить в тетрадь элементы творчества и исследовательской деятельности, например: мини-проекты, задания «по интересу», задачи с реальными ситуациями;

- Разработать систему самооценки и рефлексии, чтобы ученики могли анализировать собственный прогресс и ставить цели на будущее;

- Сбалансировать использование тетради с другими методами обучения — экспериментами, цифро-

выми ресурсами, практикумами и групповыми задачами;

- Проводить регулярный анализ обратной связи от учеников и корректировать формат работы с тетрадью в зависимости от их потребностей и отзывов;

- Организовать методическую поддержку для учителей, использующих рабочие тетради, — совместное обсуждение практик, обмен шаблонами, анализ трудностей и успешных кейсов.

Список литературы:

1. Учебно-методические пособия и рабочие тетради. Ханнанова Т.А., Ханнанов Н.К. Физика. 7 класс;
2. Рабочая тетрадь к учебнику А.В. Перышкина. ФГОС. Изд-во: Дрофа, 2021;
3. Перышкин А.В. Физика. 7 класс. Учебник.

**Асемгуль Дауренбековна
СЫЗДЫКОВА,
учитель физики.**

**Нурлан Болатович МЕНДЫБАЕВ,
учитель-модератор физики.**

**Ералы Шамильевич САТКЕНОВ,
учитель-модератор физики.**

**Жанат Каиргельдыевич ИСАЛИН,
учитель-модератор физики.**

**Назарбаев интеллектуальная
школа
химико-биологического
направления
г. Петропавловск**



Труд всё побеждает Еңбек бәрін де жеңбек

Цели занятия:

1. Познакомить учащихся с понятием труда и его значением в жизни человека;
2. Развить навыки творчества и креативного мышления через написание сочинений;
3. Ознакомить учащихся с использованием искусственного интеллекта в литературном творчестве;
4. Способствовать развитию критического мышления и аналитических навыков.

Структура занятия (90 минут):

I. Введение (10 минут)

- Приветствие и представление темы занятия.

Одна из известных цитат казахского поэта и мудреца Абая Кунанбаева звучит так:

«Еңбектің өнімділігі — адамның рухани, жан қуатының көрсеткіші».

Эта цитата подчеркивает, что продуктивность труда является отражением духовной и душевной силы человека. Абай акцентирует внимание на том, что труд не только приносит материальные результаты, но и позволяет развивать личность.

- Обсуждение: что такое труд?

Еңбек — бұл адамның еңбек процесі арқылы материалдық және рухани құндылықтарды жасап, қоғамда қажеттілік тудыратын қызметі.

Еңбектің мәні:

1. Экономикалық мәні: Еңбек адамның күнкөрісіне, азық-түлік, тұрғын үй, киім, білім және басқа қажеттіліктерді қамтамасыз етіп, экономикаға үлес қосады;

2. Әлеуметтік мәні: Еңбек адамдарды біріктіріп, қоғамдағы орнықты байланыстар мен қарым-қатынастарды қалыптастырады. Ол адамды әлеуметтік статусын нығайтып, қоғамда өзінің рөлін анықтайды;

3. Рухани мәні: Еңбек адамның өзін-өзі дамытуына, шеберлігін арттыруына және шығармашылық қабілеттерін жүзеге асыруына ықпал етеді. Еңбек арқылы адам өзінің мақсаты мен армандарына жетуге ұмтылады;

4. Психологиялық мәні: Еңбек адамның өзін-өзі тануына, өзгелермен байланыс жасауы мен әлеуметтік жауапкершілік сезімін нығайтуға көмектеседі.

(Коллективное обсуждение, ответы учащихся).

- Рефлексия: вреден ли труд или полезен? (Короткая дискуссия)

Вопросы для дискуссии:

1. Каковы преимущества труда в нашей жизни?

- Ожидаемый ответ: развитие навыков, финансовая независимость, личностный рост и т.д.;

2. Существуют ли негативные аспекты труда? Если да, то какие?

- Ожидаемый ответ: возможные проблемы с выгоранием, стрессом, низкой качественной жизнью и пр.;

3. Что важнее: труд по призванию или труд ради заработка? Почему?

- Ожидаемый ответ: это может привести к обсуждению удовлетворенности от работы и ее значения;

4. Как труд влияет на физическое и психологическое здоровье человека?



- Ожидаемый ответ: можно обсудить как положительные, так и отрицательные стороны труда;

5. В каких ситуациях труд может быть вредным?

- Ожидаемый ответ: например, в условиях чрезмерной нагрузки, неблагоприятной среды и т.д.;

6. Как технологии и автоматизация изменяют восприятие труда?

- Ожидаемый ответ: обсуждение баланса между физическим трудом и использованием технологий;

7. Как вы считаете, могут ли свободное время и отдых быть более полезными, чем работа? Почему?

- Ожидаемый ответ: можно обсудить важность баланса между работой и отдыхом.

10. Каковы ваши личные убеждения о том, что труд — это благо? Как эти убеждения формировались?

- Ожидаемый ответ: обсуждение личных историй и мнений участников.

Эти вопросы могут помочь создать активную и глубокую дискуссию о различных аспектах труда и его влиянии на жизнь человека.

II. В теории о труде (20 минут)

- Краткая лекция о значении труда в жизни человека и в истории.

Еңбек — бұл адамның өмір сүруінің негізі, ол адамды рухани және материалдық жағынан байытады, сонымен қатар қоғамда прогресс пен даму жолында маңызды рөл атқарады.

Упоминание известных пример трудолюбивых людей:

1. Томас Эдисон (1847-1931)

Американский изобретатель и бизнесмен, известный своими разработками в области электрического освещения и телефона. Эдисон имел более 1000 патен-

тов и работал над многими проектами, включая фонограф и кинетоскоп.

2. Лев Толстой (1828-1910)

Русский писатель, автор таких произведений, как «Война и мир» и «Анна Каренина». Толстой не только был выдающимся литератором, но и трудился как философ, общественный деятель и реформатор.

3. Стив Джобс (1955-2011)

Сооснователь компании Apple, известный своей трудоспособностью и страстью к совершенству. Джобс был известен своим стремлением создавать инновационные продукты и менять отрасль технологий.

4. Махатма Ганди (1869-1948)

Индийский политический и духовный лидер, который боролся за независимость Индии с помощью ненасильственных методов. Его трудолюбие и настойчивость в борьбе за права человека оказали огромное влияние на мир.

Известные трудолюбивые люди Казахстана:

1. Абылай хан (1711-1781)

Великий правитель и военный лидер казахского народа, который объединил различные племена и укрепил государственность. Его труд в деле защиты страны остаётся примером упорства и лидерства.

2. Каныш Сатпаев (1899-1964)

Советский геолог и академик, основоположник казахской геологии. Он приложил много усилий для изучения недр Казахстана и открытий новых месторождений, способствующих экономическому развитию страны.

3. Шакен Айманов (1914-1970)

Знаменитый казахский актер и режиссер, прародитель казахского кино. Его трудолюбие и преданность искусству



сделали его одним из самых влиятельных фигур в истории казахского театра и кино.

4. Дина Нұрпейісова (1861-1955)

Знаменитая казахская домбристка и композитор, являющаяся символом народного искусства. Ее труд в сохранении и распространении казахской музыки вдохновляет многих последующих музыкантов.

Эти личности являются яркими примерами трудолюбия и преданности своему делу, их усилия оставили значимый след в истории как их стран, так и всего мира.

- Примеры: Лев Толстой, Махатма Ганди, научные деятели.

- Обсуждение пословиц и поговорок о труде, например: «Без труда не вытащишь и рыбку из пруда».

III. Задание на написание сочинения (15 минут)

- Объяснение задания: написать сочинение на тему «Труд всё побеждает»;

- Указания по структуре сочинения: введение, основная часть, заключение;

- Подсказки по поводу стиля написания и идей (можно использовать ассоциации или личный опыт).

IV. Использование искусственного интеллекта (15 минут)

- Введение в тему: как ИИ может помочь в творческом процессе;





- Презентация – примеры использования ИИ для генерирования идей, улучшения текста;

- Демонстрация: показ работы с текстовым генератором (например, ChatGPT);

- Заказать у ИИ идею для сочинения;

- Попросить ИИ создать введение к сочинению.

V. Конкурс сочинений (20 минут)

- Учащиеся пишут свои сочинения, используя полученные знания и, при желании, помощь ИИ.

- По окончании работы преподаватель выбирает лучшие работы для чтения.

VI. Подведение итогов (10 минут)

- Чтение выбранных сочинений (по желанию авторов);

- Обсуждение прочитанных работ: сильные и слабые стороны, интересные идеи;

- Обратная связь учащихся о том, как использование ИИ повлияло на их процесс написания.

VII. Заключение (5 минут)

- Подведение итогов урока;

- Напоминание о важности труда и креативности;

- Задание на дом: закончить сочинение

и привести примеры из жизни о том, как труд помог им в различных ситуациях.

Дополнительные материалы:

- Презентация о значении труда;

- Ссылки на ресурсы об использовании ИИ для генерации текстов;

- Способы, как можно самостоятельно поработать с ИИ (например, через онлайн-платформы).

Оборудование:

- Компьютеры или планшеты с доступом в интернет для работы с ИИ;

- Проектор для демонстрации материалов.

Это занятие направлено на то, чтобы помочь учащимся не только понять значение труда, но и покорить новые горизонты в литературном творчестве с помощью технологий.

Асель Ермаковна ДЖУАСПАЕВА,

воспитатель, педагог-исследователь в КГУ

«Областной Центр поддержки детей нуждающихся

в специальных социальных услугах»,

эксперт-психолог,

г. Алматы.



А ну-ка мальчики!

Учитель: Дорогие ребята! Наша встреча проходит накануне праздника – Дня Защитника Отечества. Вы пока ещё маленькие, но когда подрастаете, пойдете служить в армию. И я надеюсь, вы с честью будете защищать нашу Родину.

Наши девочки, приготовили для вас стихи.

1) Драчливой нашей половине,
Мы поздравления шлём свои.

Для поздравления есть причины,
Ура! Защитники страны.

2) Когда на ваши потасовки,
На переменах мы глядим.

Мы верим: с вашей подготовкой,
Страну всегда мы защитим.

3) Пускай под глазом зацветет,
Синяк пурпурно-голубой.

В ученье тяжело бывает,
Гораздо легко будет бой.



4) Врагам там будет не до смеха!

Там угостят их молодцы!

Что, побросав свои доспехи,

Побегут во все концы.

5) А мы под вашей защитой,
Вполне спокойно можем жить.

Пока крепки наши мужчины,
Нам будет нечего тужить.

6) Поэтому друзья, давайте,
От всей души, без меньших слов.

От всех невзгод нас защищайте,
Но только, чур без, синяков!

7) Знаем мы, что вы достойны,
Знания мужского — войны.

Для мужчины — дело чести,
Защищать свое Отечество!

8) Мы мальчишек поздравляем,
И здоровья им желаем.

Чтоб росли большими,
И отличниками были.

Учитель:

Я знаю в замке красивом, большом,
Часто встречались рыцари в нём.

Плащ развевался, и латы блестели,
С рыцарем все подружиться хотели.

Рыцарь! Есть в этом слове что-то очень
нежное и отважное, честное и грустное.
Но, как бы хотелось увидеть живого ры-
царя! (*Появляются мальчики*).

рыцарь Отважное сердце

рыцарь Твердая рука

рыцарь Острая шпага

рыцарь Зоркие глаза

Учитель: А какими качествами должен
обладать рыцарь: (смелость, мужество,
храбрость, доброта)

- А какими качествами обладаете вы?

Я умею фехтовать!

Меня учили этому с рождения.

Врагу уметь отпор давать -

Это ли не главное умение.

А я скакать люблю верхом,

Лететь быстрее ветра!

И розу красную тайком,

Подбросить даме сердца.

Я с врагами могу бороться,

Тем, кто Родине вредит.

И люблю, когда восходит солнце,

Когда весь мир его тепло залит.

Я танцевать умею и люблю!

Мне нравится простые звуки вальса.

И в танцах первым быть хочу,

Я быть хочу, а не кататься.

Учитель: Сейчас наши рыцари пока-
жут что умеют.

1 конкурс:

Перед каждым рыцарем стоит стул на
расстоянии двух метров. Рыцари зажи-
мают шарик между коленями, надо пре-
поднести на ладони лист бумаги не уро-
нив его.

2 конкурс:

«Кто быстрее оденется» (*Куртка, шапка,
ремень*)

3 конкурс:

Завязанными глазами, они должны
нарисовать цветы, которые они хотели
бы подарить дамам сердца.

4 конкурс:

У нас пустые банки. Нам надо с помо-
щью ложки перенести воду из одного со-
суда в другой.

5 конкурс:

Ну что ж рыцари! Покажите Свое уме-
ние танцевать (*под звуки вальса приглаша-
ют девочек нашего класса на танец*)

Гауһар БЕЙСЕМБАЕВА,
учитель начальных классов
средней школы Алмалыбак
Карасайского района
Алматинской области.

Индекс 75487

Білім кілті- Ключ знаний журналы

Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс», «Евразия Пресс», «Эврика почта» және Post.kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз:

050036, Алматы қаласы, Мамыр-2, 13-7.

Қиын
алыңыз да,
жазылыңыз!

		Басылым индексі АБОНЕМЕНТ 75488										
Білім кілті- Ключ знаний		Комплекті саны										
2025 жылға, айлары												
кайда												
(почта индексі)		(мекен-жайы)										
кімге	(аты, жөні)											
ПВ орны		Тасымалдау карточкасы 75488 Басылым индексі										
Бағасы	Жазылу мекен- жайын өзгерту	...теңге ...теңге	...тиын ...тиын	комплекті саны								
2025 жылға, айлары												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
кайда												
кайда												
(почта индексі)		(мекен-жайы)										
кімге		(аты, жөні)										

Индекс 75488



**050036, Алматы қаласы, Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел: 8 777 194 94 58, 8 777 303 37 67.
Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru**